

DERLEME / REVIEW

Bir ‘‘Planlama rneği’’ Olarak Köy Enstitüleri Deneyimi

*The Village Institutes’ Experience of Turkey as a ‘‘Planning Case’’ Itself*ID **Gl ŐimŐek**,¹ ID **Cansın Mercanoğlu**²¹Atatrk Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Erzurum²Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Şehir Planlama Lisansüstü Programı, Ankara

Z

Köy Enstitüleri, Cumhuriyet’in ilanının ardından modernleŐme sürecine giren Türkiye’nin tarihinde, kırdan başlayan bir kalkınma vizyonuna sahip planlı bir eğitim hamlesinin en etkin znelileridir. Uzun yıllar süren bir ulusal savaşın ardından, ülkenin yüksek oranda bir kırsal nüfusa ve düşük bir eğitim düzeyine sahip olduğu göz önünde bulundurulacak, kıra öncelik veren eğitim odaklı bir kalkınma planlanmıştır. O dönemin aydınlanma ruhu ile köy enstitüleri vizyonu bir araya gelerek ülke sathında 1940-1948 yılları arasında 21 bölgede köy enstitüleri kurulmuştur. Köy enstitüleri kuruluş kararının arkasında, bu yorgun fakat kararlı ülkenin içinde bulunduğu koşulların geniş bir analizinin izleri bulunmaktadır. Tüm köy enstitüleri; ağdaş kültürel, bilimsel ve uygulamalı bilgilerin sağlandığı ortamlar olmalarının yanısıra yere özgü içsel kaynaklardan beslenmeleri ile kalkınmanın lokomotiflerinden olmuşlardır. Köy enstitüleri; işbirliği ile gerçekleşen yapım süreçleri, teorinin yanısıra uygulamaya ve üretime verdikleri yer, kampüs organizasyonları, özgün eğitim modelleri, planlı gelişim süreçleri, buldukları yöreye ve ülkeye olan katkıları gibi nitelikler ile, alışılmış eğitim kurumlarından farklılaşan bir yere sahiptirler. Ülkesel ve bölgesel planlamadan sorumlu bir kuruluşun olmadığı bir dönemde, dönemin eğitimden sorumlu bakanlığı; dünya için çok yeni bir eğitim anlayışını ülkeye tanıtılmış olmanın yanısıra, eğitim kurumlarının yer seçimlerinde bölgesel bazlı bir öngörüyü geliştirmiştir. Bu noktada çalışmanın temel amacı; köy enstitülerini, enstitülerin kuruluşunda gözetilmiş olan planlı yaklaşım üzerinden değerlendirmektir. Araştırma; o dneme ait belgeler ile ky enstitüleri üzerine yapılmış alışmalardan derlenen yazılı ve grsel kaynaklar işiğinde srdrl-

ABSTRACT

Village institutes are the active subjects of planned education movement having development vision that rose from villages in the history of Turkey, which entered in the process of modernism with the proclamation of the Republic. After a national war extended for many years, a development giving precedence to the villages and focusing on education was planned by taking into consideration of high level of rural population and low level of education in the country. The spirit of enlightenment and the vision of rural institutes came together, and 21 village institutes were founded throughout the country between 1940 and 1948. On the background of founding village institutes, there are the marks of a comprehensive analysis of the conditions of this exhausted but determined country. All the village institutes were the locomotives of development by virtue of the fact that feed by endogenous resources alongside the contemporary cultural, scientific, and applied knowledge they provided. Village institutes have unique features in comparison with the usual educational institutions such as their collaborative construction processes, emphasis on practicing and producing they placed besides theoretical information, spatial organization of campuses, precious education models, planned development processes, their contributions to the locality and the country as well. When there was no public institution responsible for national and regional planning, the ministry responsible for education developed a regional-based vision while deciding the locations of these institutions, besides it introduced an education approach to the country that was very new for the world. At this point, the main purpose

mehtedir. Ortaya çıkan sonuçlar; yere özgü dinamiklerinin ortaya çıkarılmasını bekleyen bölgeler öncelikli olmak üzere, ulusal ve bölgesel ölçekte bir planlama vizyonuna sahip eğitim yaklaşımları için bugün de yol gösterici niteliktedir.

Anahtar sözcükler: Bölge; eğitim; kalkınma; köy; köy enstitüsü; planlama.

I. Giriş

1930'ların Türkiye'si, savaştan yakın zamanda çıkmış bir ülke olarak ekonomiden eğitime pek çok alanda sorunla karşı karşıya kalmıştır. Ülkede; kişi başına milli gelirin oldukça düşük olduğu, ihtiyacın büyük kısmının ithalatla karşılandığı, tarımsal üretim miktarının ve sermayenin düşük düzeyde olduğu, savaş nedeniyle sanayileşme süreci aksamış, teknolojik yetersizlikleri bulunan ve dış borçları artmış bir ekonomik yapı söz konusudur (Koç, 2000, s. 145-147). O yıllarda ülkenin içinde bulunduğu ekonomik duruma paralel olarak eğitim seviyesi de oldukça gerilerdedir (Oğuzkan, 2007'den aktaran Kartal, 2008, s.24). 1930'lu yılların ortalarında ülkenin nüfusu yaklaşık 16 milyondur, bu nüfusun %80'ini aşan kısmı köylerde yaşamaktadır. 1935 yılı nüfus sayımına göre şehir ve kasabalardaki nüfus 3,8 milyon, köylerde de 12,4 milyondur. Yine, nüfusun %80'e yakın bir kısmı okur-yazar değildir ve öğrenim çağında olan 1,8 milyon çocuğun yaklaşık %70'i okula gitmemekte ve bunların da %90'ı köylerde bulunmaktadır. 1940'lı yıllarda Türkiye'de yaklaşık 40.000 köy vardır ve 35.000 köyde hiç okul yoktur. Okul bulunan köylerdeki okulların pek çoğu ise, kent ve kasabalardaki beş sınıflı okulların aksine üç sınıflıdır (Gedikoğlu, 1971, s.15-16; Aydoğan, 1997, s.115).

Eğitimin, yeni ulus inşası sürecinde ülkemizdeki temel sorun alanlarından biri olması ve bunun yanısıra, bir ülkenin kalkınmasında kilit bir role sahip olduğunu gösteren deneyimler, dikkatleri eğitim üzerine yoğunlaştırmıştır. Mustafa Kemal Atatürk; yeni ulus oluşturma sürecinde eğitimin önemine işaret etmiş ve toplumda, çağın gereklilerini ve ülkenin beklentilerini karşılayacak bir eğitim anlayışına dikkat çekmiştir. Ona göre, *“Bir taraftan cehaletle uğraşırken bir taraftan da memleket evladını, sosyal ve iktisadi hayatın doğrudan etkili ve yararlı bir unsuru kılabilmek için gerekli olan ilk bilgileri uygulamalı bir tarzda vermek maarifimizin esasını teşkil etmelidir”*. (ASD I-III, 2006, C:II s. 48'den aktaran Kapluhan, 2012, s.176). Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda kazanılan zaferden sonra 1922'de Bursa'da öğretmenlere yapmış olduğu konuşmasında eğitimle ilgili olarak iki temel ilkeye değinmiştir: *“(1) Sosyal hayatımızın ihtiyacına uygun olması, (2) Çağdaş gereklere uygun olması.”* (ASD I-III, 2006, C:II s.48'den aktaran Kapluhan, 2012, s.176-177).

of this research is to evaluate the village institutes regarding the planned approach that had been taken into consideration in their establishment process. The research is conducted through the records concerning that period, and the written and visual documents compiled from the studies carried on about the village institutes. The results reached have a guiding role even for today for the regions primarily waiting for their local-specific dynamics to be revealed, and also for educational approaches those have a planning vision at national and regional levels.

Keywords: Development; education; planning; region; village; village institute.

Eğitim ülkedeki en temel problemlerden olmakla birlikte, aynı dönemde kırsal alanlarda üretim de oldukça düşük seviyede idi ve hala eski sistemler ve bilinç eksikliği ile yapılmaya çalışılmaktaydı. Köylerde yaşayan insanların sağlık, tarım ve el sanatlarıyla ilgili konularda aydınlanıp beceri kazanmasına, sosyal ve kültürel bakımdan yetişmesine de büyük bir ihtiyaç vardı. Köy çocuklarına verilecek eğitimin yanında yetişkinlerin eğitimi üzerinde de durulması, onlara daha iyi bir yaşama ve çalışma ortamı sağlayacak bilgi ve beceriler kazandırılması gerekiyordu. Bunun için kırsal bölgelerde yaşayan çocukların **ilkokul düzeyinde eğitim ihtiyaçlarını karşılayacak ve köy insanının sosyal ve ekonomik kalkınmasına katkıda bulunacak** bir öğretmen tipinin yetişmesi gerekiyordu. Ancak, yetiştirilmesi düşünülen bu yeni tip öğretmenin köy şartlarına kolaylıkla uyum sağlayabilecek ve atanacağı köyde uzun bir süre çalışmayı göze alabilecek ve kırsalda yaşayanlara yardımcı olabilecek kapasitede donanımlı, özverili, yaratıcı ve idealist olması gerekiyordu (Oğuzkan, 2007'den aktaran Kartal, 2008, s.24).

Ülkenin içinde bulunduğu zorlu koşullara yönelik geliştirilen çözüm; hem eğitim seviyesini ve bilinci arttıracak, hem de kırsaldan başlayarak ekonomik ve sosyal anlamda kalkınmayı sağlayacak bir sistem kurgulamaktı. Bu sistem, 1920'lerle başlayan yöntemler arasında en organize olanı olarak isim yapan **Köy Enstitüleri** ile birlikte gelişme olanağı bulmuştur. Cumhuriyet Aydınlanmasının ve demokrasinin eğitim alanındaki özgün ve etkisi en büyük uygulamalarından olan Köy Enstitüleri, ülkenin içinde bulunduğu zorluklara etkin bir çözüm arayışının neticesidir. Köy enstitüleri, kuruldukları günden bugüne dek; kurulma hikayeleri, orijinal eğitim sistemleri, yetiştirdikleri değerler, kapatılmaları ve enstitü anıları üzerine çok sayıda çalışmaya konu olmuşlardır. Köy Enstitüleri yalnızca eğitim kurumları değil, **“hiçlikten üretmek”** (creating from nothing) ve **“yaşayarak ve uygulayarak öğrenme”** (learning by doing) ilkelerini temel alan, bilinçli, kendine güvenen, eşitlikçi bir yaşam felsefesini benimseyen bireyler yetiştiren, nihai hedefi toplumsal kalkınma olan daha kompleks yapılardır. Teorik eğitimin uygulamalı eğitimle desteklendiği, **kollektif üretim** modelinin benimsendiği, evrensel olan bilgilerin yanısıra **yere özgü** olanın da öğretildiği ve **yöreye özel** üretimlerin yapıldığı **özgün** ortamlardır.

“...Köy Enstitüleri ilkesi, bu pratik ilke tamamıyla bizimdir. Taklit değildir. Türkçe buluştur. Benzersizdir. Çünkü millet sevgisi gibi bir kaynaktan ilhamını almıştır. Pedagoji kitapları yazmaz, klasik pedagoji bilmez. Bilmezler, çünkü bir eğitim kuramı değil, **ulusal bir kalkınmanın temel ilkesidir** ve onun gerçekleşmesi, hayata geçmesi atılımdır...”

Hasan Ali YÜCEL

Bu nitelikleriyle köy enstitüleri yalnızca birer eğitim alanı değil, aynı zamanda birer **yaşam alanıdır**. Enstitüler için öngörülen bu çerçeve, mekan tasarımı da yansımaları bulmuş, enstitülerin mekânsal organizasyonları kurgulanırken çok sayıda işlevin bir aradalığına imkan veren **kampüs** modeli benimsenmiştir. Ülkedeki dağılımlarına yönelik olarak ise; köy enstitülerinin etki alanları belirlenerek **bölgeler** oluşturulmuş ve bu bölgeler üzerinden ülke sathına yayılan bir eğitim-öğretim seferberliği benimsenmiştir. Bu seferberliğin hedefi; ekonomik tarafının yanısıra sosyal ve kültürel ayağı da gözden kaçırılmamış bir **kalkınma** anlayışının eğitim yoluyla genç kuşaklara ve onların yetiştirecekleri kuşaklara aktarılmasıdır. Bu nitelikleriyle, kampüs ölçeğinden **ülke ölçeğine yayılan** ve eğitimden kalkınmaya uzanan bir yelpazede köy enstitüleri, **planlı** bir yaklaşımın belirgin izlerini taşımaktadır. Bu çalışma; köy enstitüsü fikrinin ortaya çıkışından enstitülerin kalkınmaya etkilerine dek, köy enstitülerinin kuruluşunda ve işleyişinde planlamanın izlerini açarak bir değerlendirmeye ulaşmaktadır. Aşağıdaki ilk bölüm, köy enstitülerinin kuruluş ve işleyişlerine dair genel bir çerçeve sunma amacı taşımaktadır.

2. Köy Enstitülerinin Kuruluşunda ve İşleyişinde Planlamanın İzleri

Planlama, nihai olarak geleceğe ilişkin öngörüler sunan bir süreç olmakla birlikte, plan konusu olan öznenin öncesini, şimdisini ve sonrasını içeren geniş kapsamlı bir yapıdır. Planın kendisi, planlama süreci sonunda elde edilen ürün olarak, sürecin bir parçasını teşkil etmektedir. Planlama süreci yoluyla nihai ürün olan bir plana ulaşılması, sıra ile, kimi zaman da dönüşlü olarak bir dizi adımın izlenmesini gerektirmektedir. **Planlama adımlarını** en sade biçimde; (i) Yakın geçmiş ve mevcut durum analizi, (ii) Planın vizyonunun, amaç ve hedeflerinin belirlenmesi, (iii) Uygulama (fiziksel, yönetsel ve finansal boyutlarıyla) ile (iv) Denetim, izleme ve sürdürülebilirlik aşaması şeklinde sıralamak mümkündür. Bu adımlar, çizgisel bir sıra izlemekten ziyade bir önceki adıma geri dönüşlerle ilerleyen hiyerarşikten ziyade döngüsel bir sistem izlemektedir.

Köy enstitüleri özelinde planlama adımları, kabaca şu şekilde ifade edilebilir: 1920’li yılların sonu itibariyle Türkiye’de **mevcut durumun** satırbaşları; savaştan yeni çıkmış bir ülke, %80’i aşan bir kısmı okuma-yazma bilmeyen bir halk, yine yaklaşık %80’i kırsal alanlarda yaşayan bir nüfustur. Mevcut eğitim sistemi ve öğretmen yetiştiren okullar da nitelik ve nicelik olarak

zayıftır. Bu şartlar altında yeni Cumhuriyet’in **vizyonu**, yüzünü uygar ülkelere dönmüş, kalkınma yolunda hızla adımlar atan bir ülkedir. Bu vizyona, eğitim, köy ve kalkınmanın birlikte ele alındığı bir **amaç ve hedefler** bütünüyle ulaşmak planlanmıştır. Köy enstitüleri, bu hedeflerin arasında ivedilikle ve önemle ele alınan kilit bir hedef olarak öne çıkmıştır. Ülkenin içinde bulunduğu duruma ve hedeflerine en uygun eğitim modelinin belirlenmesi için ülke sınırlarını aşan, hem kuramsal, hem teknik açıdan geniş çaplı araştırma ve çalışmalar yürütülmüştür.

Köy enstitülerine giden yolda **uygulamaya** yönelik olarak benimsenenler; deneme ve etaplama süreci (köy enstitülerinin öncesinde köy öğretmen kursları ve köy öğretmen okulları etaplarının gerçekleştirilmesi), katılımcı anlayış, enstitülerin el birliğiyle ortaya çıkarılması, kolektif üretim, kampüs ortamında uygulamaya dönük bir eğitim gibi çağının ilerisindeki yaklaşımlar olmuştur. **Denetim, izleme ve sürdürülebilirlik** süreci değerlendirildiğinde ise, inceleme heyetlerince enstitülerin hem kuruluş yerlerinin tespiti esnasında, hem kurulma aşamasında, hem de işleyişleri boyunca çok sık ziyaret edildiği görülmektedir (Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç’un bizzat gerçekleştirdikleri denetim gezileri örneği için bkz. Şekil 1 ve 2). Yeni kurulan köy enstitülerine, enstitü ruhu ve metodolojisinin daha önce kurulmuş enstitülerin öğrencileri tarafından nakledilmesi de, sistemin sürdürülebilirliği adına düşünülmüş önlemlerden biri olarak gösterilebilir.

1930’lu yıllarda, devlet eliyle başlatılan “plânli endüstrileşme” hareketine koşut biçimde **“köyü planlı olarak kalkındır-**

Şekil 1. İsmail Hakkı Tonguç, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsüne yaptığı ziyaretlerden birinde öğrencilerle birlikte. Kaynak: Özel, 2000, s. 65.

Şekil 2. Hasan Ali Yücel, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsünde çalışmaları denetlerken. Kaynak: Güneri, 2017, s.48.

ma” hareketini başlatma kararı alınmıştır. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan, eğitimcilere danışarak İsmail Hakkı Tonguç’u İlköğretim Genel Müdürlüğü görevine getirmiştir. Tonguç, ciddi bir köy incelemesi yapmış, diğer ülkelerin eğitim kurumlarını araştırmış, ülkemize ait rakamları ve o güne dek yapılanları değerlendirmiş ve **20 yıllık bir plan taslağı** hazırlamıştır. Bu plana göre 1954 yılına gelindiğinde, öğretmen, koruyucu sağlık hizmeti ve tarım teknisyeni ulaşmamış köy kalmayacaktır (Türkoğlu, 1997’den aktaran Aysal, 2005, s.271). Dönemin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, enstitülerin her yıl kaç mezun vermesi gerektiği hesaplanmış ve yetiştirilecek öğrenci sayıları öngörülmüştür. Örneğin; bakanlık tarafından, Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi Kasım 1945 sayısında yayınlanan tabloda; 1946-1956 arasındaki on yıl içinde köy enstitülerine alınarak **yetiştirilecek öğretmenlerin sayıları ve eğitmenlerin sayıları** her bir enstitü için ayrı ayrı hesaplanmıştır (Bkz. Şekil 3). On yıllık süre zarfında 1956 yılı itibarıyla ulaşılması hedeflenen toplam öğretmen sayısı

A. ON YIL İÇİNDE KÖY ENSTİTÜLERİNE ALINARAK YETİŞTİRİLECEK ÖĞRETMENLERİN SAYISI	
KÖY ENSTİTÜLERİNİN ADLARI	
Yıllar	Toplam
1946 - 47	100
1947 - 48	100
1948 - 49	100
1949 - 50	100
1950 - 51	100
1951 - 52	100
1952 - 53	100
1953 - 54	100
1954 - 55	100
1955 - 56	100
1956 - 57	100
Toplam	1000

Şekil 3. 10 Yıl İçinde (1946-1956) Köy Enstitülerine Alınarak Yetiştirilecek Öğretmen ve Eğitmen Sayılarının Enstitüleriye Dağılımı. Kaynak: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 1945, s. 348 (İsmail Hakkı Tonguç Belgeleşti Vakfı arşivinden erişilmiştir).

37.955 ve toplam eğitmen sayısı 7455'tir (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 1945, s. 348).

Enstitüler, geniş bir halk kitlesine ulaşan bir eğitim ve kalkınma etkinliği olması dolayısıyla ülkenin ilerlemesinde belirgin etkileri bulunan birer katalizör olarak ifade edilebilir. Nitekim, kapatılmalarından dolayı daha başlangıç noktasında kalan bu kurumlar, 1940-1954 arasındaki 14 yıllık kısa ömürlerine rağmen, yetiştirilecek öğretmen sayısı bakımından **hedeflediklerine oldukça yaklaşmıştır**. 1944 yılında köy okullarında, Köy Enstitüsü mezunu 1941 öğretmen görev almıştır. 1948’de Van’a bağlı Ernis’te açılan son enstitüyle birlikte toplam sayısı 21’e ulaşan köy enstitülerinden, kapatılmalarına kadar 1398’i kadın, 15.943’ü erkek olmak üzere 17.341 köy öğretmeni diploma almıştır. Aynı dönemde, enstitülerde 1699 sağlık memuru yetiştirmiştir. 1936-1947 yılları arasında faaliyet gösteren köy eğitmen kurslarından ise toplam 8675 eğitmen mezun olmuştur (Özel, 2000, s.7; Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2016, s.4-5). Enstitülerden ve eğitmen kurslarından mezun olan öğretmen ve eğitmenlerin toplamı, 26.016’dır. Köy enstitülerinin işleyişlerini, 20 yıl hedefi (1936-1956 arası köy eğitmen kursları ile beraber) gerçekleştirecek kadar sürdürmedikleri halde, kayda değer bir mezun sayısına ulaşmış oldukları görülmektedir.

Enstitülerin temel amaçları olan **toplumsal kalkınma üzerindeki etkilerine** bakıldığında, Erçelesi’nin (aktaran Kartal, 2008, s.34), 1991 yılında bu konu üzerine yürüttüğü çalışmanın sonuçları dikkate değerdir: Araştırmada, toplumsal kalkınma ile ilgili sorulara verilen cevaplara göre, köy enstitüsü mezunlarının, %98,1’i enstitülerin çevrenin halk eğitimi sorunlarına çözüm aradığını, %98,6’sı enstitülerin öğrencilerini köyde kalkınma önderliği rolünü yerine getirecek düzeyde yetiştirdiğini, %90,2’si enstitülerin köyün ihtiyaç duyduğu meslek elemanlarını yetiştirdiğini, %87’si enstitülerin çevre tarafından benimsendiğini, %87,9’u enstitülerin bilimsel düşünce ürettiğini ve bilimsel çalışmaya özen gösterdiğini, %91,5’i öğrencilerin okul sorunlarının çözümüne katılımlarının olduğunu, %92’si buldukları çevreler için enstitülerin eğitsel etkinlikler düzenlediklerini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar, enstitülerin toplumsal kalkınmaya hizmet eden görevleri büyük ölçüde gerçekleştirdiklerine işaret etmektedir.

Kirby (1962, s. 247), köy enstitülerinde ayrıntılı incelemelerde bulunarak hazırlamış ve Türkçeye de çevrilmiş olan “Türkiye’de Köy Enstitüleri” başlıklı doktora tezinde, enstitüler ve kalkınma ilişkisini şöyle ifade etmektedir: “Enstitülerin çalışmalarının mihrak noktası, gittikçe daha fazla ölçüde dışarıya doğru, yani köylere doğru kaymaya başladı. Yine aynı şekilde enstitüler, tesadüfi köy işlerinden planlı kalkınma projelerine doğru geliyordu. [...] bu yeni safhası ile birlikte Köy Enstitülerinin sayısında da artış oluyordu. Böylece bir Enstitünün bölgesi küçülüyor ve idaresi daha kolay hale geliyordu. Bu

üremede uygulanan teknik, kurulmuş bir enstitünün yeni bir enstitüye babalık etmesi idi”.

Planlama adımları üzerinden kısaca aktarılanların ardından, çalışmanın temel iddiasını şekillendiren bir sonraki bölümünde köy enstitülerinin kuruluş ve işleyişlerinde planlamanın öne çıkan yansımaları, alt başlıklar halinde, daha ayrıntılı bir biçimde ele alınmaktadır. Bu çerçevede, ikinci bölümde yer alan alt başlıklar sırasıyla; (i) enstitülerin köylerde kurulması fikri ve hayata geçmesi, (ii) köy enstitülerinde benimsenen eğitim modeli ve müfredat, (iii) kolektif üretim süreci ve kampüs ortamında eğitim, (iv) köy enstitüleri etki alanlarına yönelik belirlenen bölgeler ve ülke genelindeki dağılımları, (v) yöreye özel ve öne çıkan üretimler ile son olarak (vi) “bir kalkınma aracı olarak köy enstitüleri: gerçekleştirdikleri sosyal ve ekonomik dönüşümdür. Aşağıda yer alan ilk alt bölümde; o dönemde ülkenin içinde bulunduğu durum, kapsamlı bir eğitim hamlesinin kilit mekanları olarak köylerin seçilmesinin nedenleri ve ilk köy enstitüsünün kuruluşuna giden sürece yasal zemin ve bütçe çözümleri ile birlikte yer verilmektedir.

2.1. Enstitülerin Köylerde Kurulması Fikri ve Hayata Geçmesi

“Bu memleketin asıl sahibi ve toplumsal varlığımızın asıl nedeni köylüdür. İşte bu köylüdür ki bugüne kadar bilgi ışığından yoksun bırakılmıştır. Bu nedenle bizim takip edeceğimiz eğitim siyasetinin temeli, evvela mevcut cehaleti yok etmektir.”

Mustafa Kemal Atatürk

Cumhuriyet’in eğitim hamlelerinden Köy Enstitülerinin kurulması fikrinin temeli, 1923 yılında düzenlenen **İzmir İktisat Kongresi**’nde atılmıştır. Kongre’de “Ziraat ve Maarif Meselesi” başlıklı raporda köy enstitüsü sözcükleri kullanılmaksızın köylerde uygulamalı eğitim verecek okulların açılması dile getirilmiştir. Raporun 6. maddesinde şu ifadelerle yer verilmektedir: “Köylerdeki ilkokulların mutlaka beş dönümlük bir bahçesi ve iki ineklik fennî bir ahır ve kümesi, yeni usûl bir arılığı ve öğretmenler için iki odalı bir evi olması ve arazinin bir kısmı sebze ve bir kısmı çiçek, bir kısmı da fidancılığa tahsis edilerek öğretmenlerin gözetimi altında bizzat öğrenciler tarafından idare edilerek harcama ve gelirlerinin köy öğretmenlerine ait olması ve bu suretle çocuklara uygulamalı olarak çiftçiliğin öğretilmesi ve aydın insanların köylerde yerleşmesinin özendirilmesi.” (İnan, 1989, s. 22).

1933 yılında oluşturulan, köy enstitülerine giden yolda önemli bir mihenk olan **Kırsal Eğitimi İnceleme Komisyonu**’nun yürüttüğü çalışmalardan ortaya çıkan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir: (1) Daha önce okuma-yazma öğretmek, Cumhuriyet’in temel ilkelerini anlatmak ve yeni tarım makinelerini tanıtmak için öğretmen gönderilmiş olan köylerin çoğunun yaşamında kayda değer değişiklikler olmamış, okuma-yaz-

ma oranında ilerleme sağlanamamış ve tarımda eski teknoloji kullanılmaya devam etmiştir. (2) Bazı köylerde ise, öğretmen olmamasına rağmen okuma-yazma bilinmekte, yeni tarım makineleri tanınmakta ve Cumhuriyet ilkelerine sahiplenilmekte olduğu görülmüştür. Bunları başarılarının, askerde eğitim aldıktan sonra köylerine dönen ve öğrendiklerini kendi köylülerine anlatan onbaşı ve çavuşlar olması dikkat çekmiş ve hedeflere ulaşmanın en kolay yolunun, köyün içinden çıkmış insanları görevlendirmek olduğu düşünülmüştür. Bu rapora göre; “köy öğretmenlerinin köyde kalması, köyde çalışıp üretime katılması, orada ev yapıp oturması, aile kurması ve bıkmadan kendini geliştirip köylüye rehber olması” gereklidir (Arayıcı, 2002’den aktaran Arslan, 2004, s.32). Köylünün, köyün içinden çıkmış kişilerce yetiştirilmesi ilkesi, köy enstitülerinin öncülleri olan eğitim kurumları için kullanılan temel ilkelerden olmuştur.

1920 ve 1935 yılları arasındaki dönem, köy enstitülerine giden yolda ilk adımların atıldığı yıllar olarak, **enstitüler için bir hazırlık süreci** olarak değerlendirilebilir. Okulsuz 35.000 köye öğretmen gönderilmesi, o günkü öğretmen yetiştirme sistemine göre 80-100 yılı buluyordu (Toprak, 2008, s. 58). Başta dönemin Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere ilgili devlet kurumları, bu olumsuz tabloya ilişkin daha etkili önlemler geliştirmek için alternatifler üzerinde çalışmışlardır. 1923-1940 yılları arasındaki yaklaşık on beş yıllık süreçte yer alan öncül eğitim hareketleri ile beraber, enstitülerin kurulmasına yönelik fikri temeller de belirginleşmeye başlamıştır. Köy enstitüleri fikri olgunlaşmaya dek denenen ön uygulamalar, **köy öğretmen kursları ve köy öğretmen okullarıdır**. Köy öğretmen kursları denemesi ya da etabı, hem köyler odak alınarak yapılacak bir eğitim hareketinin olası etkilerini görebilmek, hem de okuryazarlık ve okullaşma oranlarının artırılması için köylere kısa sürede eğitmen yetiştirebilmek amacını taşımaktadır. Bu doğrultuda, 1936 yılında askerliğini onbaşı ve çavuş olarak yapmış olan 84 köylü genç, Eskişehir’e bağlı Çifteler’de açılan 6 ay süreli eğitmen kursundan sonra köy eğitmeni olarak görevlendirilmiştir. Başarılı sonuçlar alınan bu ilk uygulama ile eğitmenlerin, görev yaptıkları bölgede ziraat konusunda da öncülük yapmaları sağlanmıştır. Daha sonraki süreçte, Eskişehir Çifteler (1937), İzmir Kızılçullu (1937), Edirne Kepirtepe (1938) ve Kastamonu Gölköy’de (1939) kurslardan daha uzun süre eğitim veren dört köy öğretmen okulu açılmıştır (Gençkaya, 2008, s. 181).

Kanun Layihasına ilâştirilen “Köy Öğretmeni Yetiştirmek Maddesine Açılacak Enstitüler Hakkında Not”ta, enstitülere götürülen yol şu şekilde kaleme alınmıştır: “Bu köylerle şehir ve kasabaların bir de eğitmenli köylerin bölge merkezlerinde tesis edilecek tam devreli ilk okulların öğretmen ihtiyacına gelince, bu ihtiyacı iki cepheden mütalea etmek zarureti vardır: 1) Kemiyet bakımından asgari 14.000 öğretmene ihtiyaç vardır. 2) Keyfiyet bakımından da köylerimizin ve köy karakterindeki kasabalarla şehirlerimizin umumi durumlarını, sıhhi, iktisadi vaz-

yetlerini, inkişaf şekillerini, buldukları tabiatın şartlarıyla insanların meşgul oldukları iş şekillerini bu işleri halletmek üzere kullandıkları tekniği ve vasıtaları gözden geçirmek lazımdır. Bu takdirde köylerin kültürel ve genel hayatlarında ileri bir seviye yaratabilmek için **yeni ve ileri insan tipini temsil eden bir öğretmene** ihtiyaç hasıl olduğu kendiliğinden meydana çıkar. Onun için köylere ve köy karakterindeki kasabalara öğretmen yetiştirirken alışılmış metodları terkederek daha ileri ve rasyonel usullerle çalışmak gerekmektedir.” (T.C. Maarif Vekilliği İlk Öğretim Genel Direktörlüğü, 1940, s. 1-2).

1935 yılında İsmail Hakkı **Tonguç**'un dönemin İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne getirilmesiyle, köy enstitülerine dair kuramsal boyut, yasal adımlarla da desteklenmiştir. İsmail Hakkı Tonguç, o yıllardan müdürlükten ayrıldığı 1946 yılına kadar Köy Enstitüsü Sistemi'nin **kuramsal, yasal ve pragmatik** yönden gelişmesine yön veren başlıca isim olarak karşımıza çıkmaktadır (Toprak, 2008, s.14). Tonguç (1998, s. 19), genç Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfusunun önemli bir kısmı kırsalda yaşadığı için kalkınmanın köyden başlaması gerektiğini ifade etmiş ve çalışmalarını bu doğrultuda yönlendirmiştir. Köy enstitülerinden mezun olan öğretmen, tarımcı ve sağlıkçılar; köylerde toplumsal kalkınmayı sağlayacak, Cumhuriyet rejimini kökleştirecek ve köylüyü bilinçli hale getireceklerdir (Erçelebi'den aktaran Kartal, 1991, s.6). Köylü, **köyden seçilecek olanların eğitilmesi** yoluyla ve köylü-öğretmen ilişkili etkileşimi içinde geliştirilecektir.

“Kanımızı ve iliklerimizi isteyerek köyün içine akıtmadıkça, kırk bin köyün kenarına münevver insanın mezar taşı dikilmedikçe, bu köyün sırlarını anlayamayız. Köy[lü]ü anlayabilmek, [...] duyabilmek için onunla kucak kucğa, nefes nefese gelmek lazımdır. Onun içtiği suyu içmek, yediği bulguru yemek, yaktığı tezeğin ifade ettiği sırları sezebilmek ve yaptığı işleri yapabilmek gerekir. Bizim köyün ne olduğunu evvelâ büyük âlimler, artistler değil kahramanlar anlayacaklar, sonra âlimlere ve sanatkârlara anlatacaklardır. Türk köyü, daha belki yirmi beş yıl âlim değil, kahraman isteyecektir. Bataklığı kurutmak, sıtmalıya kinin rejimi yaptırmak, trahomlunun gözüne ilâç damlatmak, okul binasını yapmak, yeralının yarasını sarmak, gebeye çocuğunu doğurtmak, pulluğun nasıl kullanılacağını veya tamir edileceğini öğretmek, bozuk köprüyü yapmak, islah edilmiş tohumu tarlaya saçmak, fidan dikerek onu büyütme ve step köylüsünün ‘dal’ diye adlandırdığı ağacı hakikaten ağaç hâline getirmek; ulemanın işi değil, kahraman teknisyenler ordusunun işidir... O [köylü] bu kahramanları içinden yetiştirmeye mahkûm. Bütün felâketlere katlanarak, ısırtıba zehir yutar gibi yutarak çalışan ve başlarının üstünde

şereflerle örülü birer taç taşıyan bu kahramanlar köyü dile getirecekler[dir]... O zaman yeni sesler duyacağız. Bu seslerden ürkmeyen onları dinlemek lâzımdır. Köyden yeni renk ve seda getirenleri saygı ile karşılamak gerekir. Hakiki köyü ve memleketi o zaman anlayacağız. [...] Köy meselesi bazılarının zannettikleri gibi, mihaniki surette ‘köy kalkınması’ değil, manalı ve şuurlu bir şekilde **‘köyün içten canlandırılması’**dir. Köylü insanı öylesine canlandırılmalı ve şuurlandırılmalı ki, onu hiçbir kuvvet yalnız kendi hesabına ve insafsızca istismar edemesin. Onlar da her vatandaş gibi her zaman haklarına kavuşabilsinler. Köy meselesi, köyde eğitim problemleri de içinde olmak üzere bu demektir.” (Tonguç, 1939, s. 88).

1938-1946 yılları arasında görev yapan Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve bir önceki dönem (1935-1938) aynı kurumda bakanlık yapan Saffet Arıkan da, köy enstitüleri fikrinin hayata geçmesinde önemli roller oynamışlardır. UNESCO, Hasan-Âli Yücel'in doğumunun 100. yıldönümü anısına 1997 yılını Hasan-Âli Yücel Yılı olarak ilan etmiştir (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 2018). Hasan Ali Yücel, 17 Nisan 1940 tarihli yasayla kurulan Köy Enstitüleri hamlesinde dönemin İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç ile birlikte çalışmıştır. İsmail Hakkı Tonguç'un eğitim bilimi ve eğitim sosyolojisi ile ilgili olarak, kendi kaleme aldığı pek çok bilimsel eseri'de bulunmaktadır. Yenilikçi bir eğitim kuramcısı olan Tonguç, o yıllarda dünyada benzerlerine az rastlanan eğitim yaklaşımını, ülke gerçekleriyle birleştirerek **Türkiye'ye has yeni bir model** oluşturmuştur. Tonguç, iyi bir bilim adamı ve yönetici olmasının yanısıra, enstitülerin uygulama ayağını da ciddiyetle takip etmiş, ülkeyi köy köy gezmiş, her bir enstitüyü pek çok kez bizzat denetlemiştir. Tonguç'un bir diğer özelliği olan arşivciliği sayesinde adına, köy enstitülerinin kuruluş ve işleyişine dair sürece ilişkin çok sayıda belgeye erişilebilen, İsmail Hakkı Tonguç Belgeligi Vakfı kurulmuştur.²

Deneyimlerin tarihleri takip edildiğinde, köy enstitülerinin fikir olarak 1935'te oluştuğu, 1937'de ön uygulamalarının başladığı ve 1940'ta yasal bir zemine kavuşturulduğu izlenmektedir (Aysal, 2005, s. 267). Köy enstitülerinin yasal zemine kavuşturulması, köy enstitüleri fikrinin olgunlaşması ve uygulamaya geçilmesi sürecinin temellerini sağlamlaştırmıştır. Hasan Ali Yücel ile İsmail Hakkı Tonguç'un girişimiyle, 17 Nisan 1940 tarih ve 3803 sayılı **Köy Enstitüleri Kanunu** çıkarılmıştır. Bu kanun ile Çifteler deneme okulu dahil, önceden kurulan deneme okullarının (köy eğitmen kursları ve köy öğretmen okulları) enstitüye dönüştürülmesi ve bunlara ek olarak 17 yeni köy enstitüsü açılması kararlaştırılmıştır (Gençkaya, 2008, s. 181). 1948 yılı itibarıyla, tüm ülkede **21 köy enstitüsü**nün kurulması gerçekleştirilmiştir (Bkz. Tablo 3). Türk eği-

¹ “Mürebbinin Ruhı ve Muallim Yetiştirme Meselesi” (Kerschensteiner'den çeviri) (1931), “İş ve Meslek Terbiyesi” (1933), “Köyde Eğitim” (1938), “Canlandırılacak Köy” (1939 - 1. Baskı), “İlköğretim Kavramı” (1946), “Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy” (1947 - 2. Baskı), “Öğretmen Ansiklopedisi ve Pedagoji Sözlüğü” (1949), “Pestalozzi Çocuklar Köyü” (1960) Tonguç'un eserlerinden yalnızca bir kısmıdır. Tonguç'un eğitim konulu dergilerde yayınlanan çok sayıda yazısı da bulunmaktadır.

² İ.H. Tonguç'un oğlu Dr. Engin Tonguç tarafından 2011 yılında Ankara'da kurulmuş olan İsmail Hakkı Tonguç Belgeligi Vakfı'nda Tonguç'un kendi eserleri, kütüphanesindeki kitaplar, fotoğraflar, mektuplar, el yazısı notlar vb. belgeler bulunmaktadır (<http://www.tongucvakfi.org.tr/>)

tim politikasında önemli yer bulan, köy enstitülerine ilişkin bir başka kanun da, 25 Haziran 1942 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan 4274 sayılı **Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu**'dur (Kirby, 1962; Resmi Gazete, 25/06/1942). Bu kanunla birlikte, bu okulları bitiren öğretmenler okul ve kurslarla ilgili görevlerinin yanında, ihtiyaç duyulan çeşitli konularda köy halkının yetiştirilmesi ile görevlendirilmişlerdir (Akyüz, 1989'den aktaran Kartal, ss. 23-36).

Köy enstitülerinin kurulması işinin yasal zemininin yansira bütçesi de düşünülmüş, ihtiyaç olan **bütçesi** devletin o dönemki kısıtlı olanaklarıyla birlikte ele alınarak çözüm yolları geliştirilmiştir. Enstitülerin kuruluş bütçesine (Bkz. Şekil 2'de ilk sayfa) ilişkin saptamalar, 1940 yılında dönemin Milli Eğitimden sorumlu Bakanlığı tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: "Bölge köy enstitülerinin tesisi için gereken tahsisat: Bütün vilayetlerimizin öğretmen ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde 16-22 köy enstitüsü kurmak ve bunlarda 17-20 bin talebeyi yetiştirebilmek için bugünkü mevzuata göre hareket edildiği takdirde yalnız inşaat ve tamirat işlerine en az 7 milyon lira sarf etmek zarureti vardır. Buna mukabil enstitüler eğitimcileriyle birleştirildiği takdirde inşaat meselesini (3.000.000) lira ile halletmek mümkün olabilecektir. Eğitimciler kurslarında bulunan eğitimciler inşaat derslerinin tatbikatı olarak bir kurs devresi zarfında (50.000) lira kıymetinde bir okul binasını (20.000) liraya meydana çıkarabilmektedirler. Bu tarzda çalışmak şartıyla bu enstitülere ait 7 milyon liralık inşaat işini 3 milyon liraya ikmal etmek mümkün olacaktır." Enstitülerin kuruluş bütçelerinin yansira, on beş yıllık bir zaman zarfında gıda, giyim, tesisat, maaş gibi masraflara dair bütçe de belirlenmiştir (Bkz. Şekil 4'te ikinci görsel). (T.C. Maarif Vekilliği, 1940, s. 11-12).

Köy enstitülerinde yetiştikten sonra köylere dönerek mecburi hizmetlerini yapacak olan **öğretmenlerin yaşam kalitelerini** sağlamak için onlara maaşın yansira, konut gibi

AÇILAN VE YENİDEN AÇILACAK OLAN KÖY ENSTİTÜLERİ İNŞAAT MASRAFLARI		ON BEŞ YIL ZARFINDA MEKULAT, MELBESAT, TESBİT, MAAŞ VE ÜCRET YEMEK MASRAFLARI	
Öğretmen okul ve diğer okul binası inşaat masrafları		Yıl	Tutar Lira
1. Kars	230.000	1940-1941	1.400.000
2. Ka-Janosu	330.000	1941-1942	1.010.000
3. Ekişehir	330.000	1942-1943	2.000.000
4. İzmir	115.000	1943-1944	2.000.000
5. Trakya	230.000	1944-1945	2.000.000
6. Kayseri	220.000	1945-1946	2.000.000
7. Malatya	115.000	1946-1947	2.000.000
8. Arifve	150.000	1947-1948	1.710.520
9. Trabzon (Beşikdüzü)	175.000	1948-1949	1.710.520
10. Hatay (Soğuksu)	300.000	1949-1950	2.250.120
11. Adana (Harmaniye)	300.000	1950-1951	1.050.000
12. Isparta (Ölümne)	150.000	1951-1952	910.000
13. Samsun (Hamamayağı)	170.000	1952-1953	700.000
14. Antalya	150.000	1953-1954	610.000
15. Van	250.000	1954-1955	510.000
16. Şark vilayetlerinden birinde	150.000		15.300.300
	3.000.000		

AÇILAN VE AÇILACAK OLAN KÖY ENSTİTÜLERİ İNŞAAT MASRAFLARININ YILLARA TEYDİ	
Yıl	Tutar Lira
1940-1941 ders yılında	230.000
1941-1942 " "	455.000
1942-1943 " "	500.000
1943-1944 " "	720.000
1944-1945 " "	1.020.000
	3.000.000

Şekil 4. 1940-1955 Yılları için enstitülerin kuruluş bütçeleri ile gıda, giyim, tesisat, maaş gibi masraflara dair bütçe. Kaynak: T.C. Maarif Vekilliği, 1940, s. 11-12 (İsmail Hakkı Tonguç Belgeligi Vakfı arşivinden erişilmiştir).

olanakların sağlanması, emekli olduktan sonraki hakları, sağlık ve tedavileri için sağlanacak olanaklar da sistemin sürdürülebilirliğinin temini adına üzerinde önemle durulan konulardan olmuştur. Bu olanakların sağlanması, ilgili yasal düzenlemeler ile de hükme bağlanmıştır (T.C. Maarif Vekilliği, 1940, s. 8-9). Köy enstitüleri, kapatıldıktan sonra bile, farklı adlarla (ilk öğretmen okulları, öğretmen liseleri, Anadolu öğretmen liseleri, fen liseleri, sosyal bilimler liseleri, yatılı bölge ortaokulları vb.) eğitim-öğretim kurumları arasında yer almaya devam etmişlerdir. Arsa olanakları sürmese de öğretmenler enstitü kampüslerinde kurulmuş olan lojmanlarda ikamet etmeyi sürdürmüşler, öğretmen lokalleri, yemekhane gibi sosyal imkanlardan faydalanmışlardır.

2.2. Köy Enstitülerinde Benimsenen Eğitim Modeli ve Müfredat

Köy enstitülerindeki eğitim yaklaşımının kendine has, özgün bir yapısı bulunmaktadır. Köy enstitülerinin eğitim-öğretim yöntemi, İsmail Hakkı Tonguç'un **yüz yüze, güvene dayalı ve eğitimin her kademesindeki bireye değer veren** anlayışı ile şekillenmiştir. Bu anlayış, klasik eğitim yaklaşımına bir meydan okumadır. Onun eğitim yaklaşımı, enstitü kampüslerindeki müdürden, öğretmene, usta öğreticiye ve öğrenciyeye dek yansımaları bulmuştur. Bu eğitim modeli ve yaşam biçimi, köy enstitüsü mezunlarının güçlüklerden yılmayan, üretken ve topluma yararlı bireyler olarak yetişmelerini sağlamıştır. Bunda, Tonguç'un eğitim kursları ve köy enstitülerindeki her bireye inisiyatif tanıyan bir yönetim anlayışına sahip olması etkili olmuştur (Gümüşoğlu, 2014, s. 142). Kararların yukarıdan aşağıya değil, aşağıdan yukarıya bir yol izleyerek alınması, Tonguç'un daha o dönemde **katılımcı** bir yönetim anlayışını ne denli içselleştirdiğini ve yayma gayretinde olduğunu gösteren örneklerden biridir. Tonguç, Köy Enstitüleri için aradığı müdürleri ve öğretmenleri kendileriyle konuşarak, halkın gelişmesini kendine dert edinmiş eğitimciler arasından seçmiş, süreç içerisinde gerçekleşecek öğretmen seçimlerini de bu kişilere bırakmıştır. Bu şekilde, müdür ve öğretmenlerin severek çalışmalarını sağlayabilmenin yolu da kendiliğinden bulunmuştur (Kuyumcu, 2003, s. 37).

Köy enstitülerinde benimsenecek eğitim modelinin geliştirilmesi sürecinde farklı coğrafyalardaki, özellikle Avrupa'daki benzer eğitim kurumları yerinde ziyaret edilerek incelenmiş, eğitimdeki kuramsal tartışmalar takip edilmiş ve edinilen bilgiler kendi ülkemizin koşulları özelinde bir araya getirilerek **özgün** bir eğitim modeli ortaya çıkarılmıştır. Bu modelin ortaya çıkışında İsmail Hakkı Tonguç, zamanının uluslararası ölçekte pedagoji düşünürlerinden olan Baltacıoğlu'nun eğitim anlayışından beslenmiştir. Baltacıoğlu, el işleri, tiyatro oyunları, gazetecilik, çocuk bankacılığı gibi **uygulamalı eğitim**lerin, okul programlarını tamamlayıcı bir parçası yapmak fikri ile Avrupa ve Amerika'nın önde gelen "ilerici" (progressive)

eğitmcilerinden biri olmuştur. Dewey veya Kerschensteiner ve diğerlerinin okullara “program dışı” (extra-curricular) araçların getirilmesiyle uğraştıkları bir dönemde Baltacıoğlu, “programlarla birlikte” (co-curricular) eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesi fikrini geliştirmiştir. Baltacıoğlu, endüstrilemiş ülkelerin okulları için iyi sayılan yöntemlerin, Türkiye’deki okullar için iyi olmayabildiğini fark etmiştir. Köy enstitüleri ile birlikte, Batı’daki eğitim kurumlarının sistemlerinden beslenen fakat aynı zamanda onlardan ayrılan, ülkeye özgü bir sistem doğmuştur (Kirby, 1962, s. 6 ve 21).

Köy enstitülerinin müfredatı; (1) kültür dersleri, (2) ziraat dersleri ve uygulamaları ve (3) teknik dersler ve uygulamaları olmak üzere üç başlık altında toplanmaktadır. **Kültür dersleri**; Türkçe, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, matematik, fizik, kimya, tabiat ve okul sağlık bilgisi, el yazısı, resim-iş, beden eğitimi ve ulusal oyunlar, müzik, askerlik, ev idaresi ve çocuk bakımı, öğretmenlik bilgisi (toplumbilim, iş eğitimi, çocuk ve iş ruhbilimi, iş eğitimi tarihi, öğretim metodu ve tatbikat), zirai işletmeler ekonomisi ve kooperatifçilik derslerinden oluşmaktadır. **Ziraat dersleri ve uygulamaları**; tarla ziraati, bahçe ziraati, fidancılık, meyvecilik ve sebzeçilik bilgisi, sanayi bitkileri ziraati, zooteknik, kümes hayvanları bilgisi, arıcılık, ipek böcekçiliği, balıkçılık ve su ürünleri bilgisi ve ziraat sanatlarını içermektedir. **Teknik dersler ve uygulamaları** ise; köy demirciliği (nabantlık, motorculuk), köy düğnerliği (marangozluk), köy yapıcılığı (tuğlacılık ve kiremitçilik, taşçılık, kireççilik, duvarcılık ve sıvacılık, betonculuk), ayakkabı yapımı, terzilik, ve kızlar için köy ev ve el sanatlarını (biçki-dikiş, nakış, örücülük ve dokumacılık) kapsamaktadır (Altunya, 2009).

Bu anlamda; enstitülerde yalnız temel dersler değil, **yaşama dair bütün konular** bir bütünlük içinde işlenmiştir: Öğrenciler, güçlü bir tarih eğitimi, tarım, el işi ve zanaat dersleri vasıtasıyla yurttaşlık bilinci ve ulusal bilinç kazanmış; bunun yanı sıra dünya klasiklerini okuyarak, müzik dinleyerek, tiyatro yaparak, konser vererek vb. dünya değerleri ile tanışmışlardır (Ortaş, 2005, s. 3). Enstitü öğrencilerinin tarım uygulamaları,

Şekil 5. Köy Enstitüsü öğrencileri müzik, dikiş, fen ve kaynakçılık derslerinde.

fen, spor, müzik, dikiş, halk oyunu, marangozluk, kaynakçılık gibi geniş yelpazeli bir çok faaliyeti, eğitimdeki çeşitliliği ve ilerici bakış açısını yansıtmaktadır (Köy enstitülerinde gerçekleştirilen faaliyetlerden bir kısmı için bkz. Şekil 5). Enstitülerdeki yaşamın; öğrencilerde birlikte yaşama, çalışma ve öğrenme; başarı veya başarısızlıkları birlikte değerlendirme; iş ve eğlence sırasında duyulan zevki yine birlikte paylaşma gibi bugün demokratik hayatın en önemli ilkeleri arasında sayılan bir takım sosyal tutum ve alışkanlıkları kazandırma ve geliştirme niteliği taşıdığını da belirtmek gerekir (Oğuzkan, 2007’den aktaran Kartal, 2008, s.33).

Bölge esasına göre kurulmuş olan köy enstitülerinin öğrencileri, bölgede yer alan illerin köylerinde görev yapan öğretmenlerin yetiştirdiği öğrenciler arasından seçilmiştir. Karma öğretim sisteminin benimsendiği beş yıllık enstitülere, beş yıllık köy okullarını bitirip ardından iki yıllık hazırlık sınıfını tamamlayanlar kabul edilmiştir. Enstitülerin ilk üç yılı itibariyle en başarılı olan öğrenciler öğretmen olmuş, geri kalanlar da öğretmen-

Şekil 6. Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü öğrencileri tarım uygulamasında. Kaynak: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2016’dan aktaran Gençkaya, 2008, s.184.

Şekil 7. Kepritepe Köy Enstitüsü’nde arıcılık eğitimi verilirken. Kaynak: <https://pbs.twimg.com/media/C9nocefW0AlgpiG.jpg>.

lik dışındaki diğer köy hizmetlerine (sağlık memurluğu ve köy ebeliği) yönlendirilmiştir (Gençkaya, 2008, s. 182). Enstitü öğrencilerinin uygulamaları arasında; arazinin ağaçlandırılması, çiçekçilik, bataklıkların kurutulması, yol yapımı, su kanalı açılması, çorak alanların verimli hale getirilmesi, iklime göre yeni bitki çeşitleri üretilmesi (bkz. Şekil 6) gibi çeşitli faaliyetler bulunmaktadır. Bu faaliyetlerin yapıldığı ekili dikili alanların yanı sıra; kümes, ahır gibi hayvan üretim çiftliklerine ve arı kovanlarına (bkz. Şekil 7) da enstitü alanları içerisinde yer verilmiştir (Erçelebi, 1991'den aktaran Kartal, s. 23-36). Teknik dersler ve uygulamalar kapsamında ise her enstitüde; marangozluk, biçki-dikiş, demir işçiliği gibi el sanatları üretimine ağırlık veren atölyeler bulunmaktadır. Tüm bu faaliyetler, eğitimin parçaları olmalarının yanı sıra, elde edilen ürünler buldukları **enstitünün gereksinimlerini de karşılamış**, bununla da kalmayıp yerel kırsal üretim biçimi ve çeşitliliğini **yönlendirmiş ve desteklemiştir**.

2.3. Kolektif Üretim Süreci ve Kampüs Ortamında Eğitim

Köy enstitülerinin pek çoğunun yapım süreci, günümüzde sıkça gündeme gelen katılım ve katılımın ileri bir şekli olarak, **kolektif üretim sürecinin** gerçekleştirildiği, zamanının erken örneklerinden olması yönüyle dikkate değerdir. Aktörlerin birlikte çalışması, paylaşması, hem kuruluş hem işleyişte kolektif bir sürecin tanımlanması, problemlerin tartışıldığı ve çözüm önerilerinin geliştirildiği platformların varlığı vb. son 20-30 yıldır gündemde olan tartışma ve uygulamaların daha o dönemde köy enstitülerinde hesaba katılmış olduğu görülmektedir. Yeni kurulan enstitülerin daha önce kurulmuş olanlardan gelen **yardım ekiplerince** gerçekleştirilmesi, bahsedilen kolektif üretim süreçlerinin güzel bir örneğidir. Bu yolla dayanışma bilinci ve etkileşim de geliştirilmektedir. Bir enstitü yapılırken, ondan önce kurulmuş olan enstitülerde okuyan öğrencilerin yanısıra, köylüler de sürece dahil olurlardı. **Enstitülerde görev yapacak öğretmenleri** yetiştiren Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nün kampüsü, köy enstitülerinde

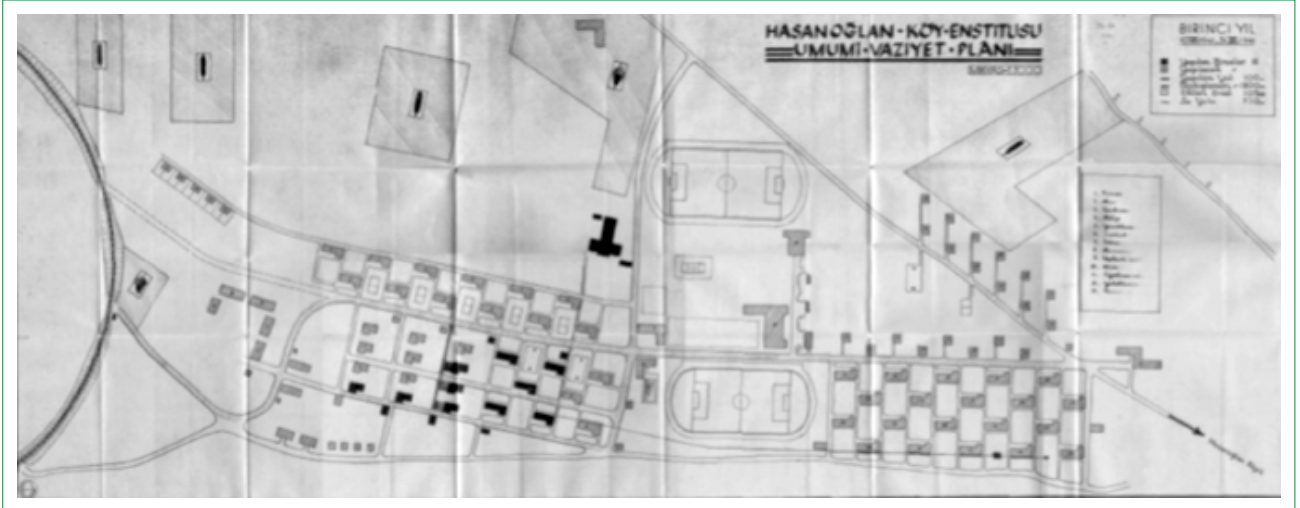
Şekil 8. Öğrenciler Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nün açık hava tiyatrosu inşaatında. Kaynak: Özel, 2000, s. 103

kolektif üretim sürecinin en yoğun yaşandığı inşa süreçlerinden birine tanık olmuştur. Aşağıdaki fotoğrafta (Şekil 8), Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü kampüsünde bulunan açık hava tiyatrosunun yapımında yer alanlar, diğer enstitülerden yapım sürecine destek için gelen öğrencilerdir.

1940-1946 arasında köy enstitülerine ait alanlarda, 15.000 dönüm tarla tarıma elverişli hale getirilmiş ve enstitü öğrencilerinin uygulamalı eğitim gördüğü çiftlikler yapılmıştır. Aynı dönemde 750.000 yeni fidan dikilmiş, 1200 dönüm bağ oluşturulmuş, 1500 dönüm arazi sebze tarımı için uygun hale getirilmiş ve 9000 baş hayvan yetiştirilmiştir. Ziraat işlerinin yanısıra; 1937-1946 yılları arasında enstitülerde 150 büyük yapı, 60 işlik, 210 öğretmenevi, 20 uygulama okulu, 36 ambar ve depo, 48 ahır ve samanlık, 36 ambar ve depo, 48 ahır ve samanlık, 12 elektrik santrali, 16 su deposu, 12 tarım deposu, 3 balıkhanesi, 100 km. Yol yapılmış ve bunlardan başka su boruları döşenmiş, kanalizasyon hatları açılmıştır (Gedikoğlu, 1971, s.245). Köy enstitüleri kapatılana değin ise 741 işlik yapıldığı, köylerde 875 yeni okul ve 993 öğretmenevi inşa edildiği, 851 köy okulu onarıldığı ve genişletildiği ifade edilmektedir. Sulama kanallarının ve kuyuların öğrenciler tarafından oluşturularak çiftliklere sulama suyu getirildiği, kimi enstitülerde bunlara değirmenlerin de eklendiği görülmektedir (Kirby, 1962, s.316; Özel, 2000, s.7).

Köy enstitülerinde verilecek olan eğitimin uygulamayı içeren yapısından dolayı, enstitü mekanları olarak **kampüs** ortamı benimsenmiştir. Enstitülerin kampüs ortamlarında kurulmaları, **"iş için, iş içinde"** eğitim anlayışını en iyi destekleyebilecek **mekânsal organizasyon** biçiminin kampüs olmasından kaynaklanmaktadır. Kampüslerin mekânsal organizasyonlarına dair kararların, şartnameleri oluşturulmuş **yarışmalar yoluyla** geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. Nitekim, enstitü kampüslerinin projeleri, eskiden kalma atıl binalardan faydalanan 3 enstitü (Kızıllıçullu, Cılavuz ve Ernis köy enstitüleri) ile hazır bina projeleri kullanılan Dicle Köy Enstitüsü hariç, yarışmalar yoluyla elde edilmiştir (Köni, 1948'den aktaran Kardaş, 2017, s. 188; Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2016, s. 4-5). Kızıllıçullu, Cılavuz ve Ernis köy enstitülerinde, mevcut yapılarda iyileştirme ve alan düzenlenmelerinin yapılması yoluna gidilmiştir.

Yarışma yoluyla elde edilen kampüs projelerinin tümünün büyük ve modern bir köy örneğinde olduğu söylenebilir (Örnek bir köy enstitüsü vaziyet planı için bkz. Şekil 9). Kampüslerde bulunan temel fonksiyonlar belirlidir; ilgili yapı ve alanlar, derslik binası, yemekhane, yatakhane, çamaşırhane, kütüphane, spor salonu, açık spor alanları, gösterilerin yapıldığı bina, laboratuvar binası, hamam, çamaşırhane, revir, fırın, marangozhane, kantin, tören alanı, öğretmen lojmanları, ağaçlık alan, ekili alanlar, sebze ve meyve bahçeleri, ahır, ağıl ve kümesler vb. şekilde sıralanabilir. Bu temel fonksiyonların yanısıra, enstitünün niteliğine bağlı olarak, her bir enstitüye özel başka tür fonksiyonları da görmek mümkündür: Hasanoğlan Yüksek Köy

Şekil 9. Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü Umumi Vaziyet Planı. Kaynak: İsmail Hakkı Tonguç Belgeleşme Vakfı arşivi

Enstitüsü'nde bulunan açık hava tiyatrosu ve müze, Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nde yer alan balıkçılık malzemeleri deposu, Cılavuz Köy Enstitüsü'ndeki küçük enerji üretim santrali, bu örneklerden yalnızca birkaçıdır.

2.4. Köy Enstitüleri Etki Alanlarına Yönelik Belirlenen Bölgeler ve Ülke Genelindeki Dağılımları

Köy enstitülerinin konumları ve ilke içindeki dağılımları, belli ilke ve hedefler doğrultusunda şekillendirilmiştir. Enstitülerin bulunacakları konumlarla ilgili olarak; kırsal nitelikli bir bölgede yer almak, ulaşım ağlarının yakınlarında bulunmak, su kaynağına yakın olmak ve ekim-dikime elverişli hale getirilebilecek büyük bir kamu arazisine sahip olmak gibi **kriterler** belirlenmiştir. Ülke, doğal ve sosyal yapı gözetenilerek **2 ila 5 ilden oluşan bölgelere** ayrılmıştır. Enstitüler, bu bölgelerin inceleme, araştırma, yönlendirme merkezleri niteliğinde, Bakanlık'ın ilgili heyetlerince uygun bulunan köylerin yakınlarında kurulmaya başlanmıştır (Köy enstitülerinin kuruldukları yerlerle ilgili olarak bkz. Tablo 3). Her enstitü bölgesinin uygun bir yerinde 5-10 köyün ortalarında da bölge okullarının açılması ve bunlarda da ilkökul sonrası teknik eğitim verilmesi planlanmıştır. Böylece köy okullarının bölge okullarına, bölge okullarının da enstitülere bağlı olması düşünülmüştür (Başaran, 1999). Devlet tarafından, her bir enstitü için ortalama 350 hektarlık bir alan ayrılması öngörülmüştür. Her köy enstitüsü, kendi bölgesine giren köy ilkökullarından mezun olan öğrencileri almakta ve bu illerdeki köy okullarından sorumlu olmaktadır (Arayıcı, 1999, s. 272).

Aşağıda yer alan tabloların ilkinde (Tablo 1); köy enstitülerinin **buldukları konumlar, kuruldukları yerlerin nüfusları, rakımları, enstitülerin il merkezine uzaklıkları, ilçe merkezine uzaklıkları ve arazilerinin büyüklükleri** sıralanmaktadır. Enstitülerin içerisinde kaldıkları il, ilçe ve köylerin statülerinde ve/veya sınırlarında zaman

içerisinde değişiklikler olduğu için, tablonun ilk sütununda hem o zamanki konumlarına, hem de güncel konumlarına (günümüzdeki adları ile birlikte) iki kısım halinde yer verilmektedir. 1935 itibarıyla, 21 enstitünün 18'inin köylerde kurulmuş olduğu görülmektedir (bugün bu yerleşimlerin bir kısmı büyüyerek ilçe olmuş, kır karakterini sürdürenlerden 9'u ise mahalle statüsü kazanmıştır). Kuruldukları yerlerin 1935 yılı nüfuslarına bakıldığında en düşük nüfuslu olan 342 ile Gök köy Köy Enstitüsü'nün bulunduğu yerleşim, en yüksek nüfuslu olan da 11.493 ile Keçiören Köy Enstitüsü'nün bulunduğu yerleşimdir. Aynı yıl, enstitülerin kuruldukları yerlerin nüfuslarının ortalaması yaklaşık 2100'dür. Kuruldukları yerlerin rakımları; deniz seviyesi ile 1950 metre arasında değişen bir çeşitlilik göstermektedir. Günümüzde enstitülerin il merkezine uzaklıkları 9 ile 165 km. arasında değişmektedir, en yakın il merkezine olan ortalama mesafe 80 km'dir. İlçelere uzaklıklarına bakıldığında ise, günümüz itibarıyla pek çoğu ilçe merkezlerinin içinde kalmakta, içinde yer almayanların ilçe merkezine mesafeleri 2-57 km. arasında değişmektedir. Tablodaki son veri olan enstitü arazilerinin büyüklükleri ise enstitülerin kuruldukları yıllara aittir ve kamu mülkiyetine sahip arazi varlığındaki duruma göre 150 ile 1700 dönüm arasında değişmektedir. Enstitü arazilerinin ortalama büyüklüğü 4600 dönümdür (460 hektar).

Tablo 1'den sonra yer verilen Tablo 2 ve Şekil 10 ise; **köy enstitülerinin kuruluş yerleri, tarihleri ve etkileme alanlarına** işaret etmektedir. Tabloda etkileme alanı sütununda yer alan iller, köy enstitüleri bölge haritasının 1948 itibarıyla aldığı son durum dikkate alınarak sıralanmıştır (o yıllarda ülkedeki il sayısı 63'tür). Etkileme alanı sütununda yer alan illerden koyu olarak yazılmış olanlar, 1948 itibarıyla Türkiye mülki idare haritasında yer alan illerdir. Türkiye'nin güncel mülki idare sınırları temel alınarak, enstitü bölgeleri sınırları içerisinde kalan ve 1948 yılından günümüze dek il olan yerler ise normal kalınlıktaki harflerle belirtilmiştir (güncel duruma göre top-

Tablo 1. Köy enstitülerinin konumları, kuruldukları yerlerin nüfusları, rakımları, enstitülerin il merkezine uzaklıkları, ilçe merkezine uzaklıkları ve arazilerinin büyüklükleri

Köy Enstitüsü Adı	Enstitülerin Şimdiki Adları	Enstitünün Kurulduğu Yerin Nüfusu (1935 nüfusları)	Enstitünün Kurulduğu Yerin Rakımı (metre)	Enstitünün İl Merkezine Uzaklığı (Günümüz) (km)	Enstitünün İlçe Merkezine Uzaklığı (Günümüz) (km)	Enstitü Arazisinin Büyüklüğü (dönüm)
Çifteler Köy Enstitüsü Eskişehir İli, Merkez İlçesi, Mahmudiye Bucağı, Hamidiye Köyü	Yunus Emre Anadolu Lisesi Eskişehir İli, Mahmudiye İlçesi, Hamidiye Mah.	453	875	42	12	7000
Gölköy Köy Enstitüsü Kastamonu İli, Merkez İlçesi, Gölköy Köyü	Kastamonu Göl Anadolu Lisesi Kastamonu İli, Merkez İlçesi, Kuzeykent Mah.	342	775	10	9	2000
Kepirtepe Köy Enstitüsü Kırklareli İli, Lüleburgaz İlçesi, Kepir Köyü	Kepirtepe Anadolu Lisesi Kırklareli İli, Lüleburgaz İlçesi, Eskibedir Mah.	11.493	230	62	5	370
Kızılçullu Köy Enstitüsü İzmir İli, Merkez İlçesi, Buca Bucağı, Şirinyer Köyü	Şirinyer Anadolu Lisesi İzmir İli, Buca İlçesi (Şirinyer Semt), İnkılap Mah.	8060	10	9	2	240
Akçadağ Köy Enstitüsü Malatya İli, Akçadağ İlçesi, Karapınar Köyü	Akçadağ Fen Lisesi Malatya İli, Akçadağ İlçesi, Karapınar Mah.	2049	900	37	26	3166
Akpınar Köy Enstitüsü Samsun İli, Ladik İlçesi, Kamlık Köyü	Akpınar Fen Lisesi Samsun İli, Ladik İlçesi, Akpınar Mah.	735	1098	84	3	1250

Tablo I. Devam

Aksu Köy Enstitüsü Antalya İli, Merkez İlçesi, Aksu Beldesi	Aksu Fen Lisesi Antalya İli, Aksu İlçesi, Macun Mah.	620	10	16	İçinde	200
Arifiye Köy Enstitüsü Kocaeli İli, Adapazarı İlçesi, Sapanca Bucağı	Necmettin Erbakan Fen Lisesi Sakarya İli, Arifiye İlçesi, Fatih Mah.	738	30	45	İçinde	320
Beşikdüzü Köy Enstitüsü Trabzon İli, Vakfıkebir İlçesi, Beşikdüzü Bucağı	Beşikdüzü İMKB Fen Lisesi Trabzon İli, Beşikdüzü İlçesi, Cumhuriyet Mah.	727	10	64	İçinde	150
Cılavuz Köy Enstitüsü Kars İli, Merkez İlçesi, Cılavuz Bucağı/Köyü	Kazım Karabekir Anadolu Lisesi Kars İli, Susuz İlçesi, İnkılap Mah.	893	1700	24	İçinde	450
Düziçi Köy Enstitüsü Seyhan İli, Bahçe İlçesi, Haruniye Bucağı	Düziçi Fen Lisesi Osmaniye İli, Düziçi İlçesi, İrfanlı Mah.	438	60	30 (Eskiden bağlı olduğu Gaziantep'e uzaklığıdır. Osmaniye'ye uzaklığı 25 km'dir)	İçinde	1485
Gönen Köy Enstitüsü Isparta İli, Merkez İlçesi, Gönen Bucağı	Gönen Fen Lisesi Isparta İli, Gönen İlçesi, Pazar Mah.	2092	1000	24	İçinde	671
Pazarören Köy Enstitüsü Kayseri İli, Pınarbaşı İlçesi, Pazarören Bucağı	Pazarören Anadolu Lisesi Kayseri İli, Pınarbaşı İlçesi, Pazarören Mah.	256	1500	81	25	1900
Savaştepe Köy Enstitüsü Balıkesir İli, Merkez İlçesi, Savaştepe Beldesi	Necip Fazıl Kısakürek Anadolu Lisesi Balıkesir İli, Savaştepe İlçesi, Cumhuriyet Mah.	1550	150	57	57	290

Tablo 1. Devam

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü	Hasanoğlan Atatürk Fen Lisesi					
Ankara İli, Merkez İlçesi, Hasanoğlan Beldesi	Ankara İli, Elmadağ İlçesi, İstasyon Mah.	1230	1160	34	12	638
İvriz Köy Enstitüsü	İvriz Sosyal Bilimler Lisesi					
Konya İli, Ereğli İlçesi, Zanapa Köyü	Konya İli, Ereğli İlçesi, Gaybi Mah.	1594	1000	165	10	2500
Pamukpınar Köy Enstitüsü	Pamukpınar Yatılı Bölge Ortaokulu					
Sivas İli, Yıldızeli İlçesi	Sivas İli, Yıldızeli İlçesi, Karşiyaka Mah.	2584	1285	46	İçinde	4000
Pulur Köy Enstitüsü	Ilıca İMKB Yavuz Selim Sosyal Bilimler Lisesi					
Erzurum İli, Merkez İlçesi, Ilıca Beldesi, Pulur Köyü	Erzurum İli, Aziziye İlçesi, Ilıca Mah.	666	1950	14	İçinde	2000
Dicle Köy Enstitüsü	Ergani Fen Lisesi					
Diyarbakır İli, Ergani İlçesi	Diyarbakır İli, Ergani İlçesi, İstasyon Mah.	3253	1000	58	3 km	850
Ortaklar Köy Enstitüsü	Ortaklar Fen Lisesi					
Aydın İli, Merkez İlçesi, Ortaklar Beldesi	Aydın İli, Germencik İlçesi, Ortaklar Mah.	1507	60	32	9	2800
Ernis Köy Enstitüsü	Muradiye Alpaslan Fen Lisesi					
Van İli, Muradiye İlçesi, Ünseli Köyü	Van İli, Muradiye İlçesi, Aşağıkozlucu Mah.	3700	1750	105	20	1700

Kaynak: Özgün (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2016, s.4-5 [http://www.koyenstitulerivakfi.org.tr/FileUpload/ds12596/File/bulten_51_.pdf], http://www.rasimpehlivanoglu.com/css/phocadownload/TR_KoyEnstituleri_ve_PKO.pdf, [http://www.illeridaresi.gov.tr/kurumlar/illeridaresi.gov.tr/Mülki%20idareler/TA-RIH\(1\).pdf](http://www.illeridaresi.gov.tr/kurumlar/illeridaresi.gov.tr/Mülki%20idareler/TA-RIH(1).pdf), http://www.johschool.com/Makaleler/551518932_11.%20Volkan%20payas%C4%B1.pdf, <http://blog.milliyet.com.tr/ladik-akpinar-koy-enstitusu-mezunu-aydin-ipek/Blog/?BlogNo=347893>, <https://maps.google.com> ve <http://www.meb.gov.tr/baglantilar/okullar/index.php> 'den yararlanılarak üretilmiştir).

Tablo 2. Köy enstitülerinin kuruluş tarihleri, yerleri ve etkileme alanları

Kuruluş Sırası	Köy Enstitüsü Adı	Kuruluş Tarihi (İl, İlçe)	Bugünkü Konumu (1948 yılı itibarıyla son halini alan bölgelemeye göre -21 bölge- öğrenci aldığı iller)	Etkileme Alanı (1948 yılı itibarıyla son halini alan bölgelemeye göre)	Bölgede Kır Nüfusu
1	Çifteler Köy Enstitüsü	17 Nisan 1940	Eskişehir, Mahmudiye	Eskişehir, Afyonkarahisar	410.302
2	Gölköy Köy Enstitüsü	17 Nisan 1940	Kastamonu, Merkez	Kastamonu, Sinop, Zonguldak, Bartın, Karabük	806.778
3	Kepirtepe Köy Enstitüsü	17 Nisan 1940	Kırklareli, Lüleburgaz	Kırklareli, Edirne, Tekirdağ ve İstanbul'un Trakya tarafı	601.290
4	Kızıllı Köy Enstitüsü	17 Nisan 1940	İzmir, Buca	İzmir, Manisa, Uşak	754.103
5	Akçadağ Köy Enstitüsü	7 Temmuz 1940	Malatya, Akçadağ	Malatya, Elazığ, Urfa, Adıyaman	617.151
6	Akpınar Köy Enstitüsü	11 Haziran 1940	Samsun, Ladik	Samsun, Amasya, Tokat	878.921
7	Aksu Köy Enstitüsü	6 Haziran 1940	Antalya, Aksu	Antalya, Mersin (eski adı İçel olarak geçmektedir)	395.869
8	Arifiye Köy Enstitüsü	Haziran 1940	Sakarya, Arifiye	Kocaeli, Bursa, Bolu, Bilecik ve İstanbul'un Anadolu tarafı, Sakarya, Düzce, Yalova	888.195
9	Beşikdüzü Köy Enstitüsü	25 Haziran 1940	Trabzon, Beşikdüzü	Trabzon, Giresun, Ordu, Rize	747.166
10	Cılavuz Köy Enstitüsü	Temmuz 1940	Kars, Susuz (eski adı Cılavuz)	Kars, Artvin (1956'dan önce Çoruh olarak geçmektedir), Ardahan, Iğdır	429.692
11	Düziçi Köy Enstitüsü	25 Temmuz 1940	Osmaniye, Düziçi Gaziantep, Kahramanmaraş, Osmaniye, Kilis	Adana, Hatay	810.036
12	Gönen Köy Enstitüsü	5 Temmuz 1940	Isparta, Gönen	Isparta, Burdur	220.476
13	Pazarören Köy Enstitüsü	26 Temmuz 1940	Kayseri, Pınarbaşı	Kayseri, Yozgat, Nevşehir	613.129
14	Savaştepe Köy Enstitüsü	20 Haziran 1940	Balıkesir, Savaştepe	Balıkesir, Çanakkale, Kütahya	913.876
15	Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü	10 Nisan 1941	Ankara, Elmadağ	Ankara, Çankırı, Kırşehir, Çorum, Kırıkkale	899.853
16	İvriz Köy Enstitüsü	1 Kasım 1941	Konya, Ereğli	Konya, Niğde, Karaman, Aksaray	614.988

Tablo 3. Her bir köy enstitüsünde yer verilen yöreye özel³ ve öne çıkan üretim türleri

Köy Enstitüsü	Yöreye Özel ve Öne Çıkan Üretimler
Çifteler Köy Enstitüsü (Eskişehir)	At yetiştiriciliği , küçükbaş hayvancılık, başta buğday, arpa, yulaf, mercimek, bakla, patates, bağcılık, meyve bahçeleri ve çeşitli sebze
Gölköy Köy Enstitüsü (Kastamonu)	İpek böcekçiliği , tuğla yapımı, sebze ve meyve bahçeleri, tavukçuluk, süt üretimi, peynircilik, besi sığırcılığı, yulaf ekimi, arıcılık
Kepirtepe Köy Enstitüsü (Kırklareli)	Ayçiçeği, sanayi bitkileri, ıhlamur ağaçları , arıcılık, sebze ve meyve bahçeleri, mısır, buğday, yulaf, arpa, bakla, mercimek, soğan, sarımsak ve pancar ekimi
Kızılçullu Köy Enstitüsü (İzmir)	Üzüm bağları, zeytincilik, tütün ekimi, pekmez yapımı, şarap yapımı, ipek böcekçiliği , sebze bahçeleri, süt hayvancılığı, peynir yapımı
Akçadağ Köy Enstitüsü (Malatya)	Kayısı üretimi , meyve bahçeleri, buğday üretimi
Akpınar Köy Enstitüsü (Samsun)	Arıcılık, sebze bahçeleri, meyve bahçeleri, reçel yapımı, konserve yapımı
Aksu Köy Enstitüsü (Antalya)	Narenciye bahçeleri, zeytin bahçeleri, zeytin yapımı, bağcılık, pekmez yapımı , sebze bahçeleri, küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı, arıcılık
Arifiye Köy Enstitüsü (Kocaeli)	Balıkçılık (Sapanca Gölü'nde ve İzmit Körfezi'nde), balık konservaciliği/salamura/tuzlama alanları , meyve ve sebze bahçeleri
Beşikdüzü Köy Enstitüsü (Trabzon)	Balıkçılık (Hopa'dan Samsun'a kadar Karadeniz'de), balık konservaciliği/salamura/tuzlama alanları, deniz motoru yapımı, fotoğrafçılık, kunduracılık, kök boya yapımı , demircilik, marangozluk, biçki-dikiş
Cılavuz Köy Enstitüsü (Kars)	Kiraz ağaçları , büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık, patates ekimi, arıcılık, meyve bahçeleri, hidroelektrik santrali yapımı&elektrik üretimi
Düziçi Köy Enstitüsü (Adana)	Bağcılık, pekmez üretimi, at çiftliği, pamuk üretimi , meyve ve sebze bahçeleri, büyükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı, arıcılık
Gönen Köy Enstitüsü (Isparta)	Gül bahçeleri, gül yağı yapımı, bağcılık, pekmez üretimi, seracılık, yün eğirme ve ip yapımı, kök boyama, dokumacılık, halıcılık, kiraz ve vişne bahçeleri , sebze bahçeleri, meyve bahçeleri, baklagil üretimi, süt sığırcılığı, büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı, arıcılık
Pazarören Köy Enstitüsü (Kayseri)	Sebze bahçeleri, buğday, arpa, çavdar, mısır, mercimek, patates, çeşitli sebze, Zamantı Irmağı kenarındaki çiftlikte at, büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı
Savaştepe Köy Enstitüsü (Balıkesir)	Zeytin bahçeleri, zeytin yapımı, bağcılık, pekmez yapımı
Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü (Ankara)	Bağcılık, koyun ve tiftik keçisi yetiştiriciliği , arıcılık, sebze bahçeleri, meyve bahçeleri
İvriz Köy Enstitüsü (Konya)	Arıcılık, sebze bahçeleri, meyve bahçeleri (elma, kayısı, şeftali, armut, vişne vb.), bağcılık, şeker pancarı, nohut, mısır, yonca, buğday
Pamukpınar Köy Enstitüsü (Sivas)	Arpa, yulaf ve buğday ekimi, büyükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı, meyve bahçeleri (elma, erik vb.)
Pulur Köy Enstitüsü (Erzurum)	Süt hayvancılığı, peynir ve yoğurt üretimi, sebze bahçeleri, buğday ekimi
Dicle Köy Enstitüsü (Diyarbakır)	Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık, kavun, karpuz, buğday, arpa, pirinç, mercimek, baklagiller, pamuk, sebze bahçeleri, meyve bahçeleri (kayısı, ceviz, badem, nar, dut, armut), bağcılık
Ortaklar Köy Enstitüsü (Aydın)	Zeytin bahçeleri, zeytin yapımı, incir bahçeleri, pamuk ekimi , sebze ve meyve bahçeleri, buğday ekimi, süthane, kümes hayvancılığı
Ernis Köy Enstitüsü (Van)	Sebze ve meyve bahçeleri, kavun, karpuz, buğday, arpa, çavdar, fasulye, şekerpancarı, patates, yem bitkileri

Kaynak: Özgün (Pek çoğu kaynakçada yer almakta olan, köy enstitülerinin üretime ilişkin niteliklerine yer veren makalelerden derlenmiştir)

Yöreye özel üretimlere bir örnek vermek gerekirse; buldukları konumlardaki su varlığına göre enstitülerin programlarında, dere, çay, nehir, göl ve denizlerde balık, sünger, saz gibi

ürünlerin bilimsel şartlara göre üretilmesi ve değerlendirilmesine yer verildiği görülmektedir (Erçelebi, 1991'den aktaran Kartal, s. 23-36). Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği, Arifiye

³ Enstitünün bulunduğu yöreye has ürünler, koyu harfler ile belirtilmiştir.

Şekil 11. Beşikdüzü Köy Enstitüsünde balıkların kurutulmak için hazırlanması.
Kaynak: <http://odatv.com>

Köy Enstitüsü ve Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nde gelişmiştir. Ari-fiye Köy Enstitüsünde, Sapanca Gölü'nde ve İzmit Körfezi'nde balıkçılık yapılmış, balık konserveçiliği/salamura/tuzlama alanları oluşturulmuştur. Her iki enstitüde de yapılan üretimlerin enstitü bütçesine büyük katkıları olmuştur. Beşikdüzü Köy Enstitüsünde, Hopa'dan Samsun'a kadar Karadeniz kıyı şeridinde gerçekleştirilen balıkçılık, balık konserveçiliği/salamura/tuzlama/kurutma (bkz. Şekil 11) faaliyetleri, teknik anlamda deniz motoru yapımı ile de desteklenmiş, buna özel atölyeler oluşturulmuştur (Kaya, 2015).

2.6. Kalkınma Aracı Olarak Köy Enstitüleri: Gerçekleştirdikleri Sosyal ve Ekonomik Dönüşüm

Bir önceki alt bölümde, enstitülerin konumları, yer aldıkları bölgeler ve gerçekleştirilen üretimler aktarılırken; bu bölümün konusu, enstitülerin gelişi ile birlikte yaşanan sosyal ve ekonomik dönüşümdür. Çok sayıda kaynakta, köy enstitülerinin buldukları çevreye doğrudan ve dolaylı olarak olumlu etkileri olduğu ifade edilmektedir: Enstitüler, çevre yerleşimlerin ekonomik ve kültürel hayatını dönüştüren birer merkez durumuna gelmişler ve çevreye örnek olacak **ekonomik girişimlerde** bulunmuşlardır (Geray, 1974, s. 13). Buldukları yöreye **yeni üretim yöntemleri, yeni ürün ve pazar olanağı** getirmişlerdir (Akyüz, 1989'den aktaran Kartal, 2008, s.26). Köy Enstitüleri ürettikleri ürünlerin fazlasını, örneğin fidanlıklardaki fazla fidanları, ürettikleri elektriğin bir kısmını çevrelerindeki köylere vermişlerdir. Enstitüler, kurdukları **kooperatiflerden** çevre köylerin faydalanmasını sağlamışlar, ülke düzeyindeki savaş sonrası sıkıntıları çevreyle birlikte hafifletme çabası içinde olmuşlardır. Kirby bu durumu, "1940'lı yıllarda dünyanın büyük kısmı savaşa tutuşurken Türkiye'de geriliğe karşı açılan bir savaş için ilköğretim seferberliği başlatılmıştı. Köy Enstitüleri hareketi bu barışçı savaşın ağırlık merkezi oldu" şeklinde ifade etmiştir (Erçelebi, 1991'den aktaran Kartal, 2008, s.29).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile başlayan aydınlanma hareketinin en özgün örneği olan köy enstitülerinin başardıkları dünyada da yankı bulmuştur. Eğitimbilimci John Dewey: "Son

yıllarda hayalimdeki okullar Türkiye'de kurulmaktadır; bunlar Köy Enstitüleri'dir"; tarihçi Arnold Toynbee: "Köy ile şehir arasında uçurum açmışsınız. Birkaç Köy Enstitüsü'nü ziyaret ettikten sonra anladım ki, bu uçurum Köy Enstitüleri ile düzeltilebilir" demiştir (Kartal, 2008, s. 34-35). Köy enstitüleri, yurt düzeyindeki örgütlenmesi, yaygınlığı ve uygulamalarıyla eğitimde fırsat eşitliğini getirmiştir (Bilir, 2003, s. 13). UNESCO da, Köy Enstitüleri'nden, "**bütün gelişmekte olan ülkelere örnek olacak bir eğitim sistemi**" diye övgüyle söz etmiştir (Karaman, 2003). UNESCO'nun bu değerlendirmesinden çıkarılabilecek iki temel nokta olduğu ifade edilebilir. Değerlendirme ile; eğitimin bir ülkenin kalkınma sürecindeki yerine dikkat çekilmekte olduğu gibi, buradaki eğitimden kasıt da herhangi bir eğitim değil köy enstitülerinde benimsenmiş olan eğitim anlayışıdır. Köy enstitülerindeki eğitimin kalkınmaya öncülük eden temel nitelikleri; Tonguç'un ifadesiyle "**iş için, iş içinde eğitim**" yani eğitimde kuram ve uygulamanın bütünleştirilebilmesi, birlikte iş yapma bilincinin küçük yaşlardan itibaren geliştirilmesi, "birey" değil yine Tonguç'un deyimile "**kişi**" yetiştirmeye odaklanılmasıdır. Böylece, sorumluluk-özgürlük ekseninde bir denge noktasında katılımcı bir yaşama biçiminin yerleştirilmesine dair uygulanan **ilerici eğitim** yöntemleri ile topluma faydalı, donanımlı ve kişilik sahibi evlatlar yetiştirilmesi sağlanabilecektir.

Köy Enstitüleri kuramsal ve uygulamalı derslerinin yanı sıra, kültür ve sanata da geniş yer ayırmışlardır. Mustafa Kemal Atatürk'ün "*Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir*" ifadesi, enstitülerdeki verilen eğitim için de yerini bulmuştur. Bugün bir çok ülkede kültür-sanat düzeyinin, sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergeleri ile paralellik gösterdiği dikkate alındığında, enstitülerdeki eğitimin içerisinde kültür-sanata da keyfi değil zorunlu bir yer açılmış olmasının nedenleri daha iyi anlaşılabilir. Köy Enstitüsü mezunu bir öğretmen, "*Köy Enstitüsündeyken müzik, folklor, milli oyunlar, sanat öğrenimi, kültürel çalışmalar ve kitap okuma alışkanlığını yeterince kavramıştık*" demektedir (Şahhüseyinoğlu, 1992, s. 26). Fakir Baykurt, Ümit Kaftancıoğlu, Talip Apaydın, Mahmut Makal, Mehmet Başaran, Pakize Türkoğlu, Hatun Birsan Başaran, Ali Dündar, Mehmet Uslu ve Dursun Akçam gibi önde gelen **sanatçı, yazar ve düşünürler** bu okullarda yetişmişlerdir.

Özellikle Türkiye gibi halen köy kökenli ve tarıma dayalı sistemlerde köy enstitüleri modelinin önemi sonradan daha iyi anlaşılacaktır. Çünkü köy çocukları bu modelde hem eğitilmiş hem de geleceklelerini hazırlamışlardır. Hasanoğlu'nda yol kenarında koyun güden çocukların azıklarında ekmeğin parçasının yanında edebiyat klasiklerinin de bulunması bunun bir örneğidir. Enstitüler; duvar ören, tarım yapan, marangozluk, demircilik yapan, aynı zamanda dünya klasiklerini okuyan ve müzik yaparak ruhunu güzelleştiren insanlar yetiştirmiştir (Ortaş, 2005'ten aktaran Kartal, 2008, s.29-30). Köy kökenli eğitimci, öğretmenler ve sağlık memurları, enstitülerde **köy kalkınması** için yerel önderler olarak yetiştirildiklerinin

bilinci ile hızlı ve başarılı bir okullaşma ve eğitim seferberliği başlatmışlardır (Bilir, 2003, s. 13). Köy enstitüsü mezunları, mezuniyetleriyle birlikte kendilerine verilen tarım teknik araçlarını kırsal alanlarda yaşayanlara tanıtmışlardır: Köylülere, onların bilmedikleri ya da uygulamadıkları günün koşullarına göre ileri yöntemler öğretmiş, yeni tarım alet ve makinelerinin kullanımı (pulluk, araba, mibzer, harman makinesi vb. gibi), krizma yapma, nadasa bırakma, farklı ürün ekme, ilaçlama, gübreleme, sulama, budama, aşılama, ilaçlama, aynı tarladan yılda birden fazla ürün alma gibi işlerde yol göstericilik yapılmıştır. Tek başına karasabandan pulluğa geçişe ön ayak olunması bile **tarımsal verimlilikte** kayda değer bir artış sağlamıştır (Bilir, 2003, s. 7-8).

Enstitülerde verilen eğitim, kooperatifçiliği de içermektedir ve öğrenciler kooperatifçiliği enstitüde uygulama yaparak öğrenmişlerdir. Mezun olduktan sonra ise öğretmenler, enstitülerde elde ettikleri kazanımları görev yerlerinde de uygulamaya koymuşlardır (Bilir, 2003, s. 9-10). Enstitülü öğretmenlerle birlikte köylerdeki **kooperatifçilik** kültürü, tarım kooperatiflerinden dokumacılık kooperatiflerine dek yaygınlaştırılmıştır. Kooperatiflerin yanısıra, dikiş, yapıcılık, demircilik, marangozluk ve dülgencilik kursları, yöre halkı için yine enstitülü öğretmenler tarafından açılmıştır (Bilir, 2003, s. 10). Bunların yanısıra, enstitülü öğretmenlerin yörede **kalkınma odaklı Sivil Toplum Kuruluşlarının** kurulmasına da destek oldukları görülmektedir: Öztuna, görev yaptığı Eskişehir'in İmişehir Köyü'nde onun girişimleriyle 1958'de İmişehir Köyü İmar ve Kalkınma Derneği'nin kurulduğu bilgisini vermektedir. 1958-1963 yılları arası köyün imar ve kalkınma planı hazırlanarak İmar İskan Bakanlığına onaylatılmış ve uygulamaya konulmuştur. Bu plana bağlı olarak; 1957-1960 yıllarında köye stabilize yol yapılmış, köy Ankara-Eskişehir otoyoluna bağlanmış, 1960-1963 yıllarında köye içme suyu getirilmiş, 1964 yılında İmişehir Köyü elektriğe kavuşarak o yıl Eskişehir'in elektriği olan üç köyünden biri olmuş, 1960-1965 arası kültürel faaliyetlerin geliştirilmesiyle ilgili olarak köye; yeni okul ve bilgi evi (kitaplık) yapılmıştır (Bilir, 2003, s. 27-30). Bu örnek, yerel bir önderin eşliğinde köylünün girişimleri devletçe desteklendiğinde ne gibi işlerin başarılabilirliğinin bir kanıtıdır.

Görüldüğü üzere; köy enstitüleri kırsal alanlarda toplumsal, ekonomik ve kültürel kalkınmayı sağlamaya dönük yapılar olmuştur. Köy Enstitüleri salt köye öğretmen yetiştirmeye yönelik bir okulluk hareketi değildir; geniş kapsamlı bir tasarıdır; eğitmen girişimini, köy ilkokullarını, köy bölge okullarını, köy enstitülerini, yüksek köy enstitüsünü, bunlara bağlı üretim birimlerini, kooperatifleri, STK'ları, köy okulları yapımını, ilköğretim seferberliğini yani **milli eğitimde yeni bir örgütlenmeyi** kapsar (Tonguç, 2001' den aktaran Kartal, ss. 23-36). Köy Enstitüleri hareketi aynı zamanda, **makro düzeyde** toplumsal kalkınmayı hedefleyen önemli bir uygulamadır. Çünkü kalkınmanın, sadece enstitülerin kurulduğu

yerlere değil, bölgenin tüm kesimlerine yayılması hedeflenmiştir (Önen, 1993, s. 1). Köy enstitülerinin, köylünün aydınlanıp uyanması neticesinde köy sorunlarına sahip çıkması nedeniyle yerleşik çıkarları bozulanların savaşımı sonucunda kapatıldıkları aktarılmaktadır (Bilir, 2003, s. 14). Tek başına kapatılmalarının bile, ulaştıkları başarının bir göstergesi olduğu iddia edilebilir: Tanilli'ye göre (aktaran Atıcı, 2011, s. 17), *"Asıl olumlu yönleri, kapatılmalarının nedenlerinde yatmaktadır belki de."* Hiç bir kurumun üstüne bu kadar yazılıp çizilmemiş olması da **etkilerinin büyüklüğüne** katkı yapar niteliktedir. Köy enstitülerinin kalkınma konusundaki etkileri, azalarak olsa da kapatıldıklarından sonra bile devam etmiş ve bu **etkiler uzun vadeli** olmuştur:

*"Varılan sonuçların birisi de, Köy Enstitüleri'nin sadece eğitim davasına bir çözümleme bulmakla ve bu çözümün doğruluğunu gösteren başarılar meydana getirmekle kalmayıp, Türk toplumu üzerine hiçbir eğitim müessesesinin yapamadığı ölçüde tesir etmiştir. Tam altı yıl bile denemeyecek kadar kısa bir zaman içinde (ön-deneyler safhasını da katarsan onbir yıl diyebiliriz) Köy Enstitüleri, eğitim, hukuk, idare, kültür ve fikir hayatı üzerine pek az kişinin farkına vardığı bir ölçüde tesir etmişlerdir. Bu tesirler Enstitüleri yıkan geri tepkiye rağmen de devam etmiştir. Enstitülerin, [...] yazı, yayın, sanat ve fikir alanlarında gösterdikleri faaliyetler, **Türkiye'nin canlı taşıyıcıları** olduklarını anlatır. Bunlar, Türkiye'nin köy davasını ta uzak diyarların diline ulaştırmış olan Mahmut Makal'dan **onbinlerce enstitülüye** kadar, en karanlık yıllarda bile, yeni bir tipin örneği olarak durmuşlar, Türk evrimi tarihinde çok kere görüldüğünün aksine, dağılıp kaybolmuşlardır. Köy Enstitüleri'nin toplum üzerindeki tesirlerine, yarının eğitimine verilecek şekil kararlaştırılırken yapmaları muhtemel tesirlerini de katmak gerekir."* (Kirby, 1962, s. 7).

3. Değerlendirme

Köy enstitüsü fikrinin ortaya çıkışının dayandığı temeller, ilk köy enstitüsünün kuruluşuna kadar olan süreçte izlenen deneme yaklaşımı, yasal zemin ile desteklenmeleri, köy enstitülerindeki eğitim yöntemi ve müfredatın özgünlüğü, enstitülerdeki kolektif üretim süreci, yöreye özel üretimler, kampüs ortamında eğitim, köy enstitülerinin ülkedeki dağılımının bölgesel bir yaklaşımla ele alınmış olması ve enstitülerin salt birer eğitim kurumu olmasının ötesinde bir kalkınma aracı olarak işlev görmesi birlikte değerlendirildiğinde, karşımıza çıkan tabloda köy enstitülerinin kuruluş ve işleyişlerinde **planlı** bir ele alış göze çarpmaktadır. Aşağıda; enstitülerin planlı bir yaklaşımın ürünü olduklarına işaret eden göstergelerin sıralandığı **21 maddelik** bir değerlendirme sunulmaktadır. Bu değerlendirme; 2. Bölümün başında yer verilmiş olan planlama süreci adımları dikkate alınarak -II ve III. adımlarda iç içe geçen maddeler olabilmekle birlikte- organize edilmiştir:

I. Yakın Geçmiş ve Mevcut Durum Analizi

I. Ülkenin yakın geçmişi ve içinde bulunduğu **mevcut duruma dair bir analiz**in göz önünde bulundurulmuş olması:

- Savaş sonrasında, düşük milli gelir, ithalata bağımlılık, yetersiz sermaye ve tarımsal üretim gibi nedenlerden kaynaklanan ekonomik güçlüklerin bulunması,
- Nüfusun büyük bir kısmını kırsal alanlarda yaşıyor olması,
- Okur-yazarlık oranının oldukça düşük olması,
- Öğretmen açığının var olması,
- Kırsal alanda yaşayanların ziraat, sağlık, gibi temel konularda bilgi ve beceri düzeyinin düşük olması.

II. Vizyon ve Hedeflerin Belirlenmesi

2. Kırsal alana en iyi adapte olabilecek ve hizmet edebilecek olan kişilerin yine **kırda yetişmiş olanlardan seçilmelerinin** bir ilke olarak kabul edilmesi

3. 20 yıl içerisinde (hedef yılı 1956) bütün ülkeye hizmet verebilecek öğretmen açığının kapatılması hedefi ile yola çıkmış olması, dolayısıyla **uzun erimli bir planlama vizyonunun** varlığı

4. Bölgeler arasındaki eşitsizliğe dair çözüm arayışının bir yanısıma olarak tüm **ülkeyi içeren bir bölgeleme** çalışması üzerinden geliştirilmesi

5. Enstitülerin **kurulacakları yerlere ilişkin genel ilkelere** tespit edilmiş olması: Kentlerden uzak fakat tren yollarına ve diğer ana ulaşım güzergahlarına yakın, tarıma elverişli hale getirilebilecek ve geniş kamu arazisi olan köylerde açılmaları

6. Köy enstitülerinin kuruluşları ve işletilmeleri ile ilgili **yasal düzenlemelerin** yapılmış olması

7. Köy enstitülerinin kurulması için ihtiyaç duyulan **bütçe** belirlenirken devletin o dönemki kısıtlı olanaklarının göz önünde bulundurulması ve yapım maliyetlerinin düşürülmesine yönelik imcece gibi çözüm yollarının geliştirilmesi

8. Köyler ile kentler, zengin ile fakir ve kadın ile erkek arasında **fırsat eşitsizliğinin giderilmesine** yönelik eğitim politikalarının benimsenmiş olması

9. Diğer ülkelerde uygulanan yeni eğitim sistemlerinden esinlenmiş fakat kopya edilmemiş, ülkenin kendi kültür ve değerlerine özel geliştirilmiş, eğitim & ziraat & kalkınma arayüzünde **özgün** bir model tasarlanması

10. Aynı yıllarda gündeme getirilen halk evleri, halk odaları, şeker fabrikaları, devlet üretme çiftlikleri gibi **kalkınma hamleleriyle eşzamanlı** olarak düşünülmüş olması

III. Plan & Uygulama

11. Köy enstitüleri mekânsal örgütlenmesi için **kampüs** modelinin benimsenmiş olması, kampüslerde bulunacak fonksiyonların belirlenmiş olması ve enstitü kampüslerinin yarışmalar yoluyla projelendirilerek inşa edilmesi

12. **Yöreye özgü** ürünlerin yetiştirilmesi & yöreye özgü dersleri içeren müfredatın oluşturulması

13. Sorumluluk alma, aidiyet ve sahiplenme bilincinin geliştirilmesinde **kollektif üretim** yönteminin benimsenmesi

14. Ekonomik anlamda **kendi kendine yeterliliklerinin** sağlanması amacıyla köy enstitüleri içinde üretimin desteklenmesi; dolayısıyla yalnızca birer eğitim mekanı değil yaşam mekanları olmaları

15. Ülkede, halihazırda öğretmen yetiştiren kurumların eksikleri göz önünde bulundurularak yeni bir eğitim modeli önerisi çalıştırılmadan önce köy eğitmen kursları ve köy öğretmen okulları gibi deneme amaçlı yapılan **ön uygulamaların** sonuçlarının izlenmesi; bu anlamda bir tür **etaplama** mantığının işletilmiş olması.

16. Köy enstitülerinin işleyişlerine ilişkin ilkelerin arasında demokratik **katılım**, eleştiri ve özeleştirici kültürünün geliştirilmesine yer verilecek öğrenci, öğretmen, müdür ve diğer çalışanları kapsayan etkileşim ortamlarının oluşturulması ve desteklenmesi

17. Köyden ve köylüden kopuk değil, **köy içinde ve köylü ile birlikte** işbirliği içinde çalışılması, üretim yapılması, düzenlenen etkinliklere köylünün de katılımın sağlanması

18. Sosyo-kültürel düzeyin çağdaşlaşma yolunda hesaba katılmasının gerekli olduğu bilinci ile, enstitülerdeki eğitimin içerisinde edebiyat, müzik, resim, tiyatro, folklor gibi **kültür-sanat etkinliklerine** geniş yer ayrılmış olması

IV. Denetim, İzleme ve Sürdürülebilirlik

19. Enstitülerin; hem yerlerinin tespiti esnasında, hem kurulum aşamasında, hem de işleyişleri boyunca inceleme heyetlerince sık sık **denetlenmesi**

20. Enstitü ruhu ve metodolojisinin, yeni kurulan enstitülere daha önce kurulmuş olan enstitülerden nakledilen eski öğrenciler tarafından getirilmesi yönteminin benimsenerek, **sistemin işleyişindeki etkinliğin ve sürdürülebilirliğin** tecrübe aktarımı yoluyla sağlanması

21. Hem teorik, hem uygulama anlamında sağlam temeller

üzerine kurulmuş oldukları için, kapatılmalarından sonra bile aldıkları yeni adlarla (ilköğretmen okulları, öğretmen liseleri ve Anadolu öğretmen liseleri yoluyla) 1990'lı yıllara dek ülkeye öğretmen yetiştirme konusunda azalarak da olsa **katkılarının devam etmiş olması**; 1990'lardan günümüze öğretmen yetiştirmeseler de lise düzeyindeki okullar olarak (Anadolu Lisesi, Fen Lisesi vb.) eğitim kurumları arasında yer almayı, dolayısıyla eğitim alanındaki etkilerini sürdürmekte olmaları.

4. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada; köy enstitülerinin eğitime ve kalkınmaya yaptığı **planlı** katkılar üzerinden, zamanının politik söylemlerinin ötesinde, bir tartışma yürütülmeye çalışılmıştır. Verdiği mezun sayıları, mezunların yetiştirdikleri öğretmenler, yere özel ve uygulamaya dönük, üretimde işbirliğini teşvik eden eğitim programlarına sahip olmaları, kampüslerinde bulunan kültür, sanat, spora yönelik kullanım ve alanlar, atölyeler ve bu çalışmada sunulan çeşitli özellikleri dolayısıyla köy enstitüleri; bir eğitim kurumundan daha fazla anlam ifade etmektedirler. Ülkemizi, yenilikçi bir eğitim anlayışı yoluyla kırsaldan başlayan bir kalkınma vizyonu ile ilerilere taşımış olan kurumlar olarak, enstitüleri; farklı siyasi görüşlerin herhangi bir koluna yakın ya da uzak gösterme derdinden arı anlatım ve aktarımlara ihtiyacımız vardır. Bu anlamda eğitim meselesi, siyasi **ideolojilerden bağımsız ve daha üstte bir felsefe** ile ele alınmalıdır. Ele alınan bu çalışma göstermektedir ki bu felsefe, köy enstitüleri örneğinde kırdan başlayan **planlı bir kalkınma şemsiyesi** ile vücut bulmuştur.

"[...] Köy Enstitüleri sadece bir okul, her köye bir öğretmen yetiştirecek birer öğretmen okulu değillerdi. Eğitim ile toplum arasındaki karşılıklı ilişkilik probleminde, Türk düşünürlerinin pek iyi bildiği ve çıkar yolu bulunmayan bir davanın, hiçbir memlekette eşi görülmemiş bir şekilde çözümlenmesinin gerektirdiği yepyeni nitelikte bir eğitim sistemi idiler. Bu sistem yalnız köy eğitimi için değil, bütün Türk eğitimi için çok önemli olan sonuçlar vermeye başlamıştı." (Kirby, 1962, s.8)

Köy enstitüleri, yalnızca bir okul olmamış, ülkedeki etkilerinin sosyal, kültürel ve ekonomik karşılıkları olmuştur. Köy enstitüleri, kuruldukları yerlere refah getiren -öyle ki kuruldukları yerleşmelerde her hanede en az bir öğretmenin bulunduğu zamanlardan bahsedilmektedir- ve bunun da ötesine geçip ülkeye dalga dalga yayılan bir bilgi ve beceri aşıl原因an çok yönlü yapılar olmuşlardır. Ülke sathına yayılmış **21 köy enstitüsü; 21 eğitim bölgesi ve eğitim bazlı kalkınma bölgesi** demektir. Enstitülerin buldukları yöreler bilim, teknik ve sanatın ışığından beslenirken, enstitülerin yetiştirdikleri öğretmenler kılcal damarlar gibi tüm bölgelere ve dolayısıyla ülkeye edindikleri bilgi ve beceriyi taşımışlardır. Kendi kendine yetebilen ve kalkınma yolunda ilerleyen bir ülkenin ikliminin, ülkenin en çok ihtiyaç duyulan köşelerindeki kuram&uygulama kurumla-

rının ikliminden beslenmesi gerektiği daha o zaman öngörülmüştür. Bu öngörüye yakından bakıldığında, o yıllarda ülke bir planlı dönem içinde olmamasına karşın dönemin MEB'nin yönlendiriciliği ile, planlama sürecinde olduğu gibi analiz, hedefler, plan&uygulama ve denetleme adımlarını okumak mümkündür. Böylece, ülkenin içinde bulunduğu zorlu koşullara rağmen köy enstitüleri, ülkemiz tarihinde iz bırakan yerlerini almışlardır. Günümüz eğitim meselelerinin çözümünde de, köy enstitülerinin başarısının ardındaki gibi, odağında memleket kalkınması bulunan planlı bir bakış açısının yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Altunya, N. (2002). Köy Enstitüsü Sisteminin Düşünsel Temelleri. Ankara: Uygun Yayınevi.
- Altunya, N. (2009). Köy Enstitüsü Sistemine Toplu Bir Bakış (Vol. 2. Baskı). Ankara: Köy Enstitülerini Araştırma ve Eğitimi Geliştirme Derneği.
- Arayıcı, A. (1999). Village Institutes in Turkey. Prospects , XXIX (2), 267-280.
- Arslan, H. (2004). Toplumun Yeniden İnşası: Köy Enstitüleri. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (26), 31-35.
- Atıcı, E. (2011). Anadolu'da Aydınlanma Ateşini Yakanlar 2. Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Aydoğan, M. (1997). İsmail Hakkı Tonguç-Kitaplaşmamış Yazıları (Cilt 1). Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı (KEÇEV) Yayınları.
- Aysal, N. (2005). Anadolu'da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi , 35-36, 267-282.
- Başaran, M. (1999). Devrimci Eğitim Köy Enstitüleri. İstanbul: Papirüs Yayınevi.
- Bilir, M. (2003). Köy Enstitüleri Sisteminde Toplum Kalkınması Süreci. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , Bahar 2003 (10), 1-14.
- Gümüşoğlu, F. (2014). İsmail Hakkı Tonguç'un Mektupları ve Klasik Eğitime Karşı Özgürleştirici Eğitim. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 10-11, 129-148.
- Güneri, M. (2017). Hasanoğlan Hatırası: Bir Köy Enstitülünün Kaleminde ve Objektifinden (1941-1951) (Vol. 3. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gedikoğlu, Ş. (1971). Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri. Ankara: İş Matbaacılık ve Ticaret.
- Gençkaya, Ö. F. (2008). Eğitimin Başkenti Ankara. Ankara: Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi (VEKAM).
- Geray, C. (1974). Planlı Dönemde Köye Yönelik Çalışmalar (Sorunlar, Yaklaşımlar, Örgütlenmeler). Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- İnan, A. (1989). İzmir İktisat Kongresi. Türk Tarih Kurumu Yayınları , 2. Baskı.
- Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı. (2016, Nisan-Mayıs-Haziran). Köy Enstitüleri Bülteni Sayı:51. Retrieved Ekim 18, 2017, from http://www.koyenstitulerivakfi.org.tr/FileUpload/ds12596/File/bulten_51_.pdf
- Kapluhan, E. (2012). Atatürk Dönemi Eğitim Seferberliği ve Köy Enstitüleri. Marmara Coğrafya Dergisi , 172-194.
- Karaman, S. (2003, Haziran). 63. Kuruluş Yılında Köy Enstitüleri. Retrieved Ekim 18, 2017, from Üniversite ve Toplum: <http://www.universite-toplum.org/text.php?id=125>
- Kardaş, A. (2017). Cumhuriyet Döneminde Bir Hareketin Son Temsilcisi: Ernis Köy Enstitüsü. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi , 10 (48), 184-190.
- Kartal, S. (2008). Toplum Kalkınmasında Farklı Bir Eğitim Kurumu: Köy Enstitüleri. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 4 (1), 23-36.
- Kaya, Ö. (2015, Eylül 02). Beşikdüzü Köy Enstitüsü. Retrieved Haziran 10, 2018, from Gezgin Kültür / Aylık Gezi Kültürü Dergisi: <http://gezgin-dergi.com/besikduzu-koy-ensitüsü/>
- Kirby, F. (1962). Türkiye'de Köy Enstitüleri. Ankara: İmece Yayınları.
- Koç, İ. (2000). İzmir İktisat Kongresi'nin Türk Ekonomisinin Oluşumuna Etkileri. Atatürk Üniversitesi Atatürk İleklere ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü Atatürk Dergisi , 3 (1), 145-167.
- Kuyumcu, İ. (2003). Aydınlanma Sürecinde Köyü Enstitüleri - Devrim Yazıları - Sonrası. Ankara: Selvi Yayınları.
- Ortaş, İ. (2005). Ülkemizin Kaçırıldığı En Büyük Eğitim Projesi: Köy Enstitüleri. Pivolka , 4 (17), 3-5.
- Önen, E. (1993). Köy Enstitüleri ve Toplum Kalkınması. Abece: Eğitim ve Ekin Dergisi , 80, pp. 1-3.
- Özel, M. (Yay. Haz.). (2000). Köy Enstitüleri 60. Yıl. Ankara: Kültür Bakanlığı
- Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Yayını.
- Şahhüseyinoğlu, H. N. (1992). Köy Enstitülü Bir Öğretmen. Abece: Eğitim ve Ekin Dergisi , 70, pp. 25-26.
- T.C. Maarif Vekilliği İlk Öğretim Genel Direktörlüğü. (1940). Köy Öğretmeni Yetiştirmek Maksudile Açılacak Enstitüler Hakkında Not (İsmail Hakkı Tonguç Belgeği Vakfı arşivinden erişilmiştir).
- T.C. Maarif Vekilliği. (1940). Köy Enstitüleri Kanunu Layihası. İstanbul: Maarif Matbaası (İsmail Hakkı Tonguç Belgeği Vakfı arşivinden erişilmiştir).
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (1945). Tebliğler Dergisi. Sayı: 356, Ankara: Milli Eğitim Basımevi (İsmail Hakkı Tonguç Belgeği Vakfı arşivinden erişilmiştir).
- T.C. Ziraat Vekaleti Ziraat Umum Müdürlüğü. (1936). 5748/6582 Sayılı Yazı. 6/7/1936 (İsmail Hakkı Tonguç Belgeği Vakfı arşivinden erişilmiştir).
- TBMM. (1942, 6 25). 4274 Sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu . Retrieved 12 2, 2017, from TBMM: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc023/kanuntbmmc023/kanuntbmmc02304274.pdf
- Tonguç, İ. H. (1939). Canlandırılacak Köy. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tonguç, İ. H. (1998). Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy (3. Baskı). Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Toprak, G. N. (2008). Cumhuriyetin İlk Döneminde Türk Eğitim Sistemi ve Köy Enstitüleri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu. (2018). UNESCO Genel Konferansları Tarafından İlan Edilen Anma ve Kutlama Yıldönümleri. Retrieved Temmuz 4, 2018, from UNESCO Türkiye Milli Komisyonu: <http://unesco.org.tr/Home/Page/132?slug=Anma-ve-Kutlama-Yil-Dönümleri>.